

Radivoj Peterlin-Petruška:

Težka minuta.

Moja duša je prazna ko polje pozimi,
ko pokriva ravan snežnobel pajčolan:
odbežale bolesti so, radost pred njimi,
a za njimi vse to, kar oživlja mi dan.

Kakor v sivo meglo, v dalj pogled se ozira,
kar je bilo, kar je, nič več ne vidi oko;
kakor vlak sem, ki skočil v begu je s tira,
pa v onemogli se jezi zaril je v zemljo.

*Čas mi ni petič iskal pram, a jih
vendar dobil - lepe +*

Anton Debeljak:

Dvanajst gavranov.

Dvanajst udarcev mračnih je zletelo s stolpa,
zasekalo v temino se strdelo;
dvanajst gavranov črnih, hripavo krdelo,
zavekalo je svoj obupni spev.

Kaj prežaš name, nenasitna temna tolpa?
Mar slutiš mrtveca, možgane te lobanje
izmučene v življenju si želiš v zobanje
in sok iz hrbtenice sključene?

O še bo glodal misli gladni črv v čepinji,
da zrije se k resnici nepoznani,
in svet bo verni menil, da so ti možgani
objestnim in prešernim mislim raj.

Dvanajst sestradanih gavranov kraka lačno
skoz mračno noč in čaka na gostijo.
In dasi danes v miru vrani me pustijo,
bi rad imel pušic trovanih tul.

—•— Lu kaj jo to ?

Hči grofa Blagaja.

Roman.

Spisal Rado Murnik.

5.

„**A**ko spet zagledaš vražjo ciganko, sproži samostrel nanjo!“ je velel vitez Ahac po kratkem molku in pogledal nazaj.

„Gospod — pomagalo ne bi prav nič!“ se je tiho protivil hlapec Marko, ki je jezdil za vitezom. „Morebiti le narobe! Verjemite mi, milostivi gospod: ta črna grdoba je — čarovnica, vdana hudiču z dušo in s telesom! Delati mora zgago in škodo, kakor ji ukazuje hudič. S samim hudim pogledom more uničiti reveža, ki se ji je zameril. Pa — saj veste vse to sami bolje nego jaz.“

„Strahopetec!“ se je jezil vitez Ahac. „Ali se res bojiš stare babe? Pa zdaj? Podnevi?“

„Milostivi gospod — saj vendar poznate Matkovičevega Marka?“ je ugovarjal sluga nekoliko glasneje in užaljen nagubal kozavo čelo. „Ne bojim se niti nobene zverine niti nobenega človeškega sovražnika, ne podnevi, ne ponoči — s tako hudobo pa vendar ne bi imel rad posla. Naenkrat je tu kakor sapa, naenkrat izgine kakor sapa. Namaže se s čarovniškim mazilom in jaše na metli ali na grabljah. In kakor bi pihnil, je že onkraj Gorjancev! Lejte, gospod, na ročaju sablje mi je vdelan „kamen življenja“, kamen, ki vleče strup in vnetico iz ran. Pa Bog ve, če mi ga ni že razčarala pošastna babura s pogledom ali kletvico. Pravijo, da še celo volkodlak —“

„Le streljaj, le, kadar vidiš potepuljo!“ ga je izpodbujal vitez Ahac. „Saj naju je dvoje! Pa tudi ni treba, da bi jo zadel. Toliko da jo prestrašiš, halapuzdro zanikarno!“

Marko se je popraskal za ušesi po ustriženi glavi in umoval sam zase: „Pa streljaj ti, hrabrost gosposka! Jaz že ne bom dražil prijateljice satanove!“

Polagoma je ponehaval vročina. Po lozi so se oglašali kosi, kukavice, drozgi in drugi gozdni umetniki; žolna je bobnala v žlamboru, žužki v zlatih oklepkih so brneli nad grmovjem in debeli črnorumeni čmrlji so basirali diskretno in spodobno. Veselo so rajale ob tej ubrani godbi muhe in mušice. Jarko solnce je sulo

zlato na lansko listje, na skale in mah. Tikoma ob poti so rdele in rumenele zrele in napol zrele jagode. Skozi les je potegnil hladilen veter; mrtev hrošč, majnikov sin, je padel v pisan in vonjav grob med raznobarvne cvetlice in zeli. Poredna sapica je odnašala regratu srebrnobeke klobučke in zibala visoko travo, da se je usipal s kima-jočih suhih prašnikov droben prah. Poigrala se je tudi s pavjim peresom na baretu viteza Ahaca, preden je odšumela globlje v goščavo.

Pot je zavila iz hoste med pašnike. Bister studenec je hitel nad gladkimi kremenj proti Kolpi. Izza leskovega grma je plašno in radovedno lukal pastirec, nadzornik pohlevno neumnih ovac. Leno se je guncal vitez Ahac na svojem konju in gledal Odiseja, ki se je igral z jermenom.

Za pašniki se je dvigal holmovit svet. Zdajci — nenadoma — se je na strmem brdu pokazal med temnim smrečjem in jelovjem majhen mračen grad, pravo zavetje vitezu volčje pravice.

Mrtvo in pusto je bilo vse tukaj naokoli kakor bivališče ukletih duhov. Med skalami in kameni temotne divjave ni raslo skoraj nič drugega nego trnje in dračje. Zlasti se je šopirila gosta robida in skrivala bodljivo trnje pod nedolžnobelimi cveti... Nobenega jarka, nobenega mostu ni bilo pred gradom. Varovala sta ga dva debela stolpa na zapadu, drugod pa trdne zidine in jako strmi, prevesni obronki. Tukaj se je zgradil vitez Erazem Frauensteiner, tukaj se je skrival na samotni višavi kakor roparski orel v svojem težko dostopnem gnezdu.

Počasneje sta stopala konja navkreber. Zatrobil ni noben rog — vse je bilo tiho v gradu.

„Ali so vsi pomrli — ali kaj?“ se je začudil Marko in trikrat udaril z ročnikom svojega kratkega meča ob železni glavič pred sabo na sedlu.

Za zidinami je zalajal pes. V lini nad vrati se je pokazala zaspana debela glava,

„Kdo pa sta?“ je godrnjal nejevoljen glas. „A — tako, gospod vitez Doljanski! — Tiho, mrha pasja! — Bog vam daj srečo, milostivi gospod!“

„So vaš gospod doma, Ive?“ je vprašal vitez Ahac.

„Doma, doma! Takoj vama grem odpirat.“

Kmalu nato je zaškripal ključ in zaropotal zapah. Močni hlapec je otvoril težka železna vrata in zapodil umazanega lajavega psa. Skozi vlažen dolg oblok sta jahala jezdeca v grad.

Ozko peterokotno dvorišče je bilo docela zanemarjeno. Klak se je bil že marsikje odluščil od zidovja; gola, okrušena opeka in kamenje je sililo todintam na dan. Slama, smeti, odpadki so ležali na tleh. Med kamenitimi ploščami je poganjala trava, plešec in drug plevel. Žalostno, kakor bolan jetnik, je povešalo onemoglo bezgovo drevesce v zidnem kotu svoja bleda, krožnikom podobna razcvetja... Gologlav in bos hlapec, Ivov tovariš, je slonel lenobno pri vratih odprtega hleva, jedel čebulo kakor jabolko in neumno gledal prihodnika. Pred njim so iztikale race po mlaki in zbudale pozornost sokola Odiseja. Nekje je grulila grlica enakomerno, neusmiljeno pesem morilne dolgočasnosti . . .

„Pa je res kaj čedno in prijazno tukaj,“ si je mislil vitez Ahac, ko je bil srečno zlezal raz gugavega konja na trdno mater zemljo. „Pometajo menda le o Veliki noči. Kurice ni niti ene več, prejkone je že vse pohrustal vitez Erazem, kurji britof. Ako možicelj nima dobrega vina, jo kaj kmalu spet popiham odtod.“

Poteptal je Žoltka po vratu in ga prepustil Marku.

„Aha, naš slavni vitez so se izvolili pokazati,“ je dejal poluglasno in se okrenil na levo. Po hodniku je s kratkimi koraki hitel suh rdečelas možak srednje postave v zeleno in rumeno progasti obleki na dvorišče, pozdravljat gosta in starega znanca.

Vitez Erazem Frauensteiner je bil nekoliko starejši od Ahaca. Trde, nepremične poteze njegovega upalega lisičjega obraza so bile kakor oledenele ali okamenele. Sivkaste sovje oči med mežavimi veki so mu begale nezaupno, prežeče naokoli in čudno nasprotovale potuhnjeni ponižnosti in krotkosti njegovega vedenja. V teh napol zakritih očeh se je tajila neusmiljena sirovost in zvita zloba. Na levem licu ga je kazila velika rdeča brazgotina grdo zaceljene rane. Izredno debela spodnja ustnica mu je silila preko gorenje proti predolgemu, malodane karikaturnemu nosu. Kakor razkuštrani lasje, tako so bili tudi dolgi brki in jako redka kozja brada zoprno, impertinentno rdeči.

„Dobro došel, dragi prijatelj Doljanski!“ je medeno pozdravljaj gosta in ga hotel poljubiti.

„Oho — kaj takega pa že ne!“ je odklanjal vitez Ahac. „Poljubljala se pa ne bova midva, preden se ne dogodi čudež, da se izpremeniš v mlado pa zalo devico. Moškim zadostuje, da se rokujejo za pozdrav, pa je ceremonije konec!“

Krepko mu je stisnil desnico.

Vitez Frauensteiner pa se je namrdal kislo in rekel sladko: „Jako me veseli, da me nisi čisto pozabil in da si me počastil spet enkrat na mojem revnem gradu. Prosim te, izvoli se potruditi gori v sobo!“

„Imaš kaj vina?“ ga je previdno vprašal vitez Ahac, ne da bi se ganil z mesta. „Ako imaš le kakšno kiselico — kar povej! Vajen sem kaj boljšega.“

„Postrežem ti z izbornim ciprcem!“ je obetal vitez Frauensteiner. Govorečemu so vidno igrale mišice pod prezgodaj nabrano kožo starikavega obraza. „Lepo rumeno je moje vino kakor suho zlato, prijetno trpko je, jako ognjevito in vonjavo ko žlahtni mandlji.“

„Bog ve, kje si ga uplenil ali prigrlojufal — pa kaj meni mar,“ si je mislil vitez Ahac in dejal na glas: „Dobro — sicer bi se obrnil takoj domov! Pa bodi v božjem imenu! Vljudno sprejemam tvojo ponižno ponudbo in se ti prijazno zahvaljujem za spodobni sprejem.“

„Bare!“ je zaklical vitez Frauensteiner v pritlično kuhinjo in mignil dekli.

Moško je stopal vitez Ahac po stopnicah in po leseni deski, vloženi med kamenitimi ploščami ozkega hodnika, vitez Erazem pa za njim.

V prvi, skoraj prazni sobici je privezal sokola pri oknu na mrežo, vrgel baret in rokavico na klop, snel ostrogi in ji sunil v kot.

„Ali se hočeš kopati, ljubi moj Doljanski?“

„Hvala. Kaj bi gubil čas!“

Šla sta v obednico. Ta soba je bila nekoliko večja in imela troje ozkih gotskih oken skoraj pod stropom. Ob vsakem oknu je stala v prostorni dolbini nizka miza. Zid so zaljšale pisane slike: gonja velikanskega jelena, ples in žoganje mlade gospode. Barve so bile ponekod že hudo obledele. V stene so bile vdelane široke klopi s podnožnicami. Od stropa so viseli trije preprosti železni lestenci s trnki za sveče. Pri gorenji mizi je stal velik, omari podoban naslanjač, obilo izrezljan, pokrit z odejo in blazinico. To je bil častni sedež. Vitez Frauensteiner ga je takoj ponudil svojemu gostu in sedel poleg njega na klop.

Bare, koščena postarna služkinja, se je tiho priklonila, pogrnila mizo z belim prtom in postavila nanjo slaninskih kolačev in velikih prest, omočenih z oljem.

„Zdaj imaš steklena okna,“ je opazil vitez Ahac. „Ko sem bil poslednjikrat tukaj, so bila samo platnena. Dobro se ti godi, stari lisjak, kajne?“

„Tako, tako,“ je odgovoril vitez Frauensteiner in umikal pogled.

„Kaj pa počenjaš? Spiš, ješ in piješ . . .“

„Pridno lovim, zdaj ptiče, zdaj srnjake, zdaj ribe, zdaj rake. Imenitni sulci so v Kolpi. Kaj pa uganjaš ti, dragi Ahac?“

„Jaz pa premišljujem, čemu ima črka i piko. In čimdalje tem bolj upravičena se mi zdi sodba, da je ni prav nič treba, tiste pike!“

Bare je prinesla vode in umetno vezeno oteračo, da si je gost umil roke. Potem je postavila velik bakren vrč vina v hladilno vedrico. Mlajša, plaha dekla Kate pa je dejala pred oba gospoda kositrne krožnike in lične kupice od javorovih dožic, zvezanih z obročki. Vitez Ahac si je vzel presto in s tihim zaničevanjem gledal majhne lesene kozarce.

„Bare, daj tudi hlajcu gospoda viteza jesti in piti!“ je ukazal grajski gospod in jel natakati. „In povej gospodični Saldi, da je prijezdil gospod vitez Doljanski!“

Ta trenotek pa je že vstopila Salda plemenita Frauensteinerjeva. Ogleno črni, lahno kodravi lasje s temnomodrim bleskom so ji obrobjali ponosno čelo; zadaj so bili spleteni v močno dolgo kito. Na smelo dvignjeni glavi se je svetil rdečesvilen šapelj z zlatimi motvozi. Izza gostih dolgih trepalnic so žarele velike črne oči, krasne, omamljive, demonske. Lep bi bil njen blede, duhoviti obraz, da ga niso kazile ošabne, porogljive ustne in prekreпки obradek. Obličje, vrat, roke so belele ko hermelin. Dolgo temnordeče krilo od finega angleškega sukna z jako širokimi rokavi je bilo nad bujnimi prsmi globoko izrezano in kazalo rožnatobelo spodnjo opravo. Usnjati pas so krasili biseri in srebrne arabeske; skoraj tikoma pod prsmi ga je zapenjala široka zlata zapona. Levi podlaket je oklepala zavojita srebrna zapestnica s kačjima glavama.

„Dobro došel naš mili gost, ki nam bo preganjal vsakdanjo puščobo!“ je ogovorila viteza Ahaca še pri vratih. Tako se je pregrešila precej začetkoma proti pravilu gosposkega vedenja. Počakati bi bila morala, da jo prvi pozdravi moški, in odzdraviti bi morala le z lahnim naklonom glave. Tudi je govorila prehitro in preglasno. Salda plemenita Frauensteinerjeva se je kaj malo brigala za malenkostne predpise plemenitaških običajev.

Vitez Ahac je nehal hrustati presto, vstal, z medvedjo milovidnostjo uklonil koleno pred gospodično in sprožil slovesno:

„Veličastna kraljica mojega hrepenenja! Vesela Velika noč mojega srca! Konec moje žalosti pa začetek moje židane volje —

vaš prijetno očarani sluga se vam klanja z dušo in s telesom. Ali ne govorim lepo in prijazno?"

„Res, jako laskavo,“ je odvrnila malomarno in dostavila posmehljivo: „Erazem, gospod vitez Doljanski ni vaju takih majhnih posod! Kaj pa misliš?“

Vzela je iz odprte zidne dolbinice bokasto majoliko, jo nalila, srknila nekoliko sama iz nje in jo ponudila gostu. Kar zasvetil se je obraz vitezu od veselja, da je dobil „pošteno posodo namestu zoprno majhne orehove lupine“.

„Žlahtna prijateljica, tako pa že, tako!“ je kliknil hvaležno. „Bog vas poživi, dokler se vam ljubi!“

Pil je in pohvalil vino. Salda je sedla poleg njega na klop in prekrizala noge. Očitno se je obnašala nalašč tako prosto, da bi pokazala, kako ničev se ji zdi vitez Ahac. On pa se ni prav nič žalostil zaradi tega.

„Veseli me, da se vedete tako — neprisiljeno in da ne uganjate nobene hinavščine, kakor druge naše ženske,“ jo je hvalil. „Veseli me, da se ne pokoravate leseni „temperanciji“ in da se ne brigate za neumno sodbo prismojenega sveta. Pa mi res ugajate. Celo lase bi si dal ostriči za vas!“

„Vaša požrtvovalnost bi bila skoraj prevelika,“ se mu je nasmehnila hladno.

„O — zakaj? Na čast grofinji Gvidi Rodeški si je dalo več nego sto vitezov ostriči svoje betice in kdove, kakšna žalostna maskara je bila ona v primeri z vami!“

„Kako pa sicer kaj junakujete, cenjeni vitez?“ se mu je ognila. „Že dolgo vas ni bilo k nam.“

„Hvala Bogu, godi se mi izborno — kaj bi tajil!“ je odgovoril s skromnim nasmehom. „Kar v procesijah silijo dekleta za mano, stara in mlada, posebno pa stara. Le moja sestra Mila mi včasih greni življenje. Očita mi na primer, da sem hud lenuh. Jaz se branim: Vsi pravi, veliki modrijani so imenitni lenuhi. Ona pa nato: Potemtakem bi bil ti največji modrijan! Jaz pa zopet tako: Moja ponižnost odklanja vsako prvenstvo. — Ali mi pa Mila oponaša, da preveč pijem in da imam rdeč nos. Vraga! Rdeča je barva sramežljivosti in se kaj lepo podaja nedolžni duši. Do dvajsetega leta nisem maral vina. Koliko zamudi človek v mladostni nevednosti in lahkomiselnosti!“

„Dajva ga!“ je opomnil vitez Frauensteiner. Trknila sta in pila.

„Tako j bi se poslovil od Blagajevih, ako ne bi bil tako mehkega srca!“ je nadaljeval vitez Ahac. „Oba grofa me imata tako rada, da tega niti ne moreta povedati. Zato rajša molčita. Alijana bi se jokala, vsi bi jokali, če bi jih zapustil. Dobro srce mi veleva, da jih moram obvarovati hude žalosti. Srečna sestra, ki ima takega brata! Zakaj vendar prodaja same sitnosti?“

„Ženske imajo svoje muhe,“ je dejal vitez Erazem.

„Imajo jih, imajo! Pa vse ne. Moja Fiametta na priliko ni imela nobenih muh. Toda — zdaj vama moram povedati, čemu sem prišel. Čez dober teden, na svetega Felicijana dan praznujemo god starega grofa. Gostov bo mnogo. Grof Majnard vabi tudi vaju.“

Nemo sta se priklonila brat in sestra. Živahen izraz presenečenja je preletel odurni mrtvi obraz viteza Frauensteinerja.

Saldi pa je burno zatrepetalo srce. Kri ji je udarila v glavo, da jo je zbolelo nad senci. Nehotoma je povescila oči. Zavrtelo se je pred njo; da ne bi omahnila, se je naslonila na mizo. Vse to pa je trajalo samo trenotek; siloma je obvladala svoj nemir. Nihče ni opazil njene razburjenosti, nihče ni slutil, kakšen vihar se je bil zbudil v njeni duši, zakaj prav ta hip sta pogledala Erazem in Ahac proti škripajočim vratom.

Zadišalo je po masti in močnih kuhinjskih dišavah. Plaha mlajša dekla Kate je prinašala poprnico, solnjak, orehov in belega kruha, politega z mastjo. Bare pa se je ponosno bližala z veliko skledo; v njej so bili ovčji možgani in želodec, nadevan s sekljanimi jajci, petršiljem in žafranom.

Veselo in hvaležno je pozdravil vitez Ahac te okusne darove. Ni se dal dolgo prositi, nikar celo siliti, marveč je takoj začel malicati z iskro vnemo in veliko resnobo. Medtem pa vendar ni pozabil zabavati Frauensteinerjevih dveh.

„Le pridita oba, imeli se bomo izvrstno!“ ju je vabil. „Prosim vas, velecenjena gospodična, pridite prav gotovo tudi vi! Preveč se odtezate svetu, preveč se zapirate med domačimi zidovi! Nekatera krasotica rada sanjari samotno kakor nežna čista cvetlica, toda — vsaka stvar trajaj svoj čas, pravi Salomon jako pametno. Res je — dolgo vas ni bilo na našem gradu; bili ste na Dunaju, kajne? Toda pri nas se ni izpremenilo prav nič, noben kamen ne leži zdaj drugači kakor prej. In tudi mi smo ostali taki, kakor pred leti: prijatelji!“

„Kaj vse načenča ta debeli tepec ob vinu,“ je šlo Saldi po glavi. „Ali pa govori le ironično?“ — Potem pa je pogledala gosta

čisto mirno in rekla na glas: „Na Blagajevem gradu sem se zabavala zmerom prav dobro!“

„Verjamem, verjamem!“ se je muzal vitez Ahac.

Salda ga je pozorno motrila nekaj trenutkov.

„Menda vendar ne ve — vsega, kar se je dogodilo med grofom Majnardom in mano!“ jo je zaskrbelo... „Ne, ne, to ni mogoče...“

„Kaj pa mlada gospa grofinja?“ je vprašal vitez Frauensteiner, ki je medtem pojedel vse, kar mu je bil pustil jedični vitez Doljanski.

„Moja sestra Mila?“ je dejal gost počasi, dočim se je naslonila lahno drgetajoča Salda na klopi nazaj in pazila, da ji ne bi ušla nobena besedica. „Naša Mila, ha! ta ima pa nebesa že na zemlji! Grof Majnard je še vedno ves zaljubljen vanjo. Kakor dvojad golobčkov, tako živita Mila in Majnard. Največja sreča in veselje pa jima je njiju dete, mala komtesa Alijana! Takega otroka izlepa ni nikjer. Alijana bo lepotica prve vrste! In prebrisana je — oh, kako je prebrisana! Čisto se je vrgla po svojem ujcu Ahacu. Čudno! Že zdaj se zna na dilici kamenčkati tako dobro, da okamenčka včasi celo mene!“

6.

Salda je vstala. Čutila je, da ne bo mogla več prikrivati svoje razburjenosti.

„Lepega sokola imate zunaj, gospod vitez!“ je dejala prijazno. „Moram mu dati kaj dobrega. Oprostite — vrnem se kmalu!“

„Kakor izvolite, ljuba prijateljica!“ je pokimal vitez Ahac odhajajoči, izpraznil majoliko in se obrnil k Erazmu. „Kaj pa zdaj midva? Ali hočeš kockati?“

Odpel si je usnjato torbico in iztresel iz nje srebrnike in zlate. Vitez Frauensteiner je takoj prinesel visoko kupo in dve mali slonokosteni kocki s črnimi pikami. Odgrnil je prt. Položila sta vsak svoj srebrnik na sredo mize. Začel je vitez Doljanski. Pokril je kupo z dlanjo, potresel in vrgel kocki.

„Pet in tri!“ je štel zadovoljno gorenje pike. „Ni slabo. Osem pik!“

Vitez Frauenteinerju je padlo le sedem pik; izgubil je srebrnik.

Izprva je dobival skoraj vedno vitez Ahac. Od samega veselja je pil prav pridno. Pozneje pa se mu je izneverila sreča. Zdaj je še več pil od same žalosti. Vedno večji je bil kupček soigralca in in vedno huje je vnemala Ahaca strast do igre. Stavil je zmerom

večje vsote . . . V kratkem je zaigral ves svoj denar. Vitez Frauensteiner je poklical deklo, da bi prinesla še vina.

„Ad fundum — do dna!“ je velel vitez Ahac že precej glasno in zopet izpraznil majoliko. „Pij tudi ti, Erazem! Kaj me gledaš kakor žaba zvonik! Le zvrni ga! Obral si me. Prokleta nesreča! Pa veš kaj?“

Snel je svoje bodalo z jeklene verižice in ga vrgel na mizo.

„Poglej, Frauensteiner! Kaj meniš, koliko sem dal zanje?“

Vitez Erazem je počakal, da je odšla dekla, ki je donesla vina in pospravila vse nepotrebno z mize. Napolnil je Ahacu majoliko in cenil: „Cekin?“

„Kje bi neki dobil tako orožje tako poceni!“ je zarenčal vitez Doljanski. „Ročnik je srebrn! In ta dva kamena sta prava rubina! Ceni pošteno, duša skopa!“

„No, recimo . . . dva cekina.“

„Dva cekina!“ je kriknil vinjeni vitez Ahac. „Dva! Moje bodalo je vredno več nego vse, kar sem zakockal danes tukaj. Narediva tako! Ako pade tebi več pik, bodi bodalo tvoje in potem je konec igre in amen. Ako pa se pokaže več pik meni, mi moraš vrniti ves moj izgubitek. Velja ali ne velja?“

„Dobro,“ je privolil vitez Frauensteiner hladnokrvno. „Ako torej spet izgubiš, nehava kockati. Toda prosim te, da ne boš siten, ako ti sreča ne bo mila.“

„Nič ne bom siten,“ je obetal vitez Ahac in dvignil polno majoliko. „Vedno sem dobre volje. Pijva!“

Izpil je do polovice in hlastno vrgel kocki v kupo. Izpod nagubančenega čela je gledal z izbuljenimi očmi zdaj bodalo, zdaj denar. Rdeči obraz mu je žarel od preobilo zaužitega ciprca in od igralske strasti . . . Močno je potresal kocki, zvončkljajoči v kozarcu. Glava mu je kimala in lasje so mu mahali v napeta lica.

„Alo!“ je vzkliknil zdajci in spustil slonokostena kobra na mizo. „Pet pa šest!“ se je oveselil in se oddahnil globoko. „Enajst pik, enajst! Upam, da dobim svoje ljube denarce nazaj! Zdaj je pa treba piti. Ex! Pereat in camera obscura!“

Vstal je in se naslonil s komolcem na mizo ter upiral glavo v roke. Zdaj se je ogrel nekoliko tudi vitez Frauensteiner.

Ko sta padli kocki, sta se sklonila oba bliže. Toliko da se nista butnila z glavama. Erazem je prevrnil svoj polni kozarec.

„Šest pa šest!“ je kričal vitez Ahac in ves razjarjen udaril s pestjo po mizi. —

Nekaj trenutkov ni bilo slišati nič drugega nego curljanje in kapanje vina . . .

„To je več kakor pujsja sreča!“ se je togotil nesrečni kockar. Pogladi je lepo bodalo kakor v slovo; težko se je ločil od njega.

Vitez Frauensteiner je čudno namrdal usta in se smehljaj . . .

„Na, tu ga imaš, da boš sit!“ je vpil vitez Ahac in sunil bodalo preko mize. „Kockajva za moje sedlo! Enkrat moram dobiti vendar tudi jaz! Dajva! Za sedlo!“

„Oprosti mi, dragi prijatelj!“ se je upiral vitez Frauensteiner hladno in porinil dobljeno bodalo v kot k oknu. „Pogodila sva se, da ne igrava več, ako izgubiš zopet. Pijva rajša! Pereat kamra —“

„Kaj boš govoril latinski ti, ki ne znaš!“ mu je zabavljaj vitez Ahac, jezen, da tovariš ne mara več izkušati sreče. „Latinski govoriti se spodobi tukaj le meni, ki sem se kaj učil, ljubi moj! Študiral sem v Italiji, najbolj omikani deželi. Dolgo sem bil v Benetkah, ki so prvo mesto Evrope. Najljubši prijatelj mi je bil Hrvat Janko plemeniti Česmički. Komaj šestnajstletnega mladeniča so občudovali vsi naobraženi Italijani. Zdaj je škof v Pečuhu, živi pa menda na dvoru ogrskega kralja Matijaža v Budimu. Janko me je predstavil slavnemu Kozimu de' Medici in Eneju Silviju de' Piccolomini! Ali me poslušáš ali spiš, Frauensteiner? Poslušaj pa ne zehaj in ne rigaj venomer! Oni Enej Silvij je zdaj naš — papež Pij Drugi. Ko je govoril z mano, je bil kardinal. Izpraševal me je mnogo o moji domovini. Zakaj papež pozna naše kraje. Svoj čas je tajnikoval našemu cesarju in bil z njegovim velikim spremstvom tudi v Ljubljani. Vidiš, Erazme, s kakšno gospodo sem občeval v Italiji?“

„To si mi pravil že kdove kolikokrat,“ je odvrnil vitez Frauensteiner malomarno in iznova zazehal kakor zaspan maček.

„Resnico smemo povedati tudi dvakrat, trikrat in stokrat!“ se je togotil vitez Ahac. „Kaj bi se zaletaval vame! Rajši poslušaj! Latinščino pa pusti pri miru, ko se nisi učil nikdar nič! Tvoja grda buča je trda in neumna kakor gabrova grča. Ergo taceas, asine! — Zato molči, osel!“

Vitezu Frauensteinerju so se zabliskale mežave oči — pa le za trenotek; krčevito je stisnil svoje pesti — toda le pod mizo. Vendar ni hotel ostati nasprotniku nobene dolžan.

„Učenost krati možatost,“ je začel izzivati tudi on. „Učenost razjunači moža, ga omehkuži in pobabi! Pravemu vitezu pristojajo sulice in meči, ne pa učeni križikraži! Jaz ne maram biti farizej in pismouk in prepuščam prazno učenost prav rad farjem in babam!“

„Kaj klobasaš!“ je zaropotal učeni vitez, ki ga je zlasti jezilo Erazmovo porogljivo smehljanje. „Ako bi te hotel poslušati, bi mi natrobil toliko na ušesa, da bi me bolela glava cel teden. Prej bi naučil zajca plesati, nego tebe pametno govoriti! Na katerem turnirju si pa še premagal koga? Koliko te pa je? Prav je rekla moja sestra Mila, da čepiš na konju kakor opica na slonu. Suh si in slab, da kmalu ne bo nobene sence od tebe. Ti pa baronesa Virida, vidva bi bila lep par! Kakšnega potujočega trgovca nemara še zvrneš raz konja — saj pravijo, da se vojskuješ na samotnih cestah. Sveti Miklavž te obvaruj vrvi in vislic!“

Kakor bičan je planil vitez Frauensteiner pokoncu in zagrabil bodalo.

„No, le počasi!“ ga je krotil vitez Ahac in ga krepko potisnil s samo desnico zopet na klop kakor lesenega možiceljna. „Kar po malem boš dihal, ako se spravim nad tvoje zanikarne kosti! Le miruj in obnašaj se spodobno! Vidim, da premalo občuješ v olikani družbi. Ošaben in napihnen si kakor sam Lucifer, zato te nihče ne mara. Moral bi se večkrat shajati z mano, da bi se privadil lepšemu vedenju!“

„Pusti me, Ahac, saj sem se samo šalil,“ se je izgovarjal vitez Frauensteiner hinavsko. „Oprosti mi! Zdaj pojdem pa gledat, kaj dela Salda tako dolgo.“

Ponudil je gostu orehov, mu dolil vina in odšel. Sestro je srečal na hodniku. Takoj ji je zatožil gosta.

„Doljanski je pijan,“ ji je šepetal. „Pet majolik tako močnega vina je popil v tako kratkem času. Vendar ga prenaša še precej dobro — niti ne jeclja; jaz bi bil že zdavnaj pod mizo. Zaigral je vse, kar je imel, in zdaj mi zabavlja. Razžalil me je . . . najrajši bi poklical hlapce, da bi ga vrgli preko zidu!“

„Ah — kaj ta Ahac!“ je odvrnila Salda zaničljivo. „Ne brigaj se za njegove malovažne neumnosti! Bodi prijazen ž njim, da mi ne pokvariš mojega načrta, mojega naklepa!“

Tako preziranje, tako sovraštvo, taka jeza je plamtela iz njenih oči, da je vprašal ves osupel: „Kakšnega naklepa?“

Ozlovoljena je obrnila obraz od njega; nato pa se je sklonila k manjšemu bratu in mu šepetala v uho:

„Maščevala se bova nad imenitnejšimi sovražniki in obenem udariva tudi Doljanskega. Pozneje, ko odide, ti povem kaj več. Ne meni se zdaj za izzivanja tega ubogega pijančka! Potrpi še nekoliko! Pojdiva k njemu!“

Vitez Ahac je zobal orehova jedrca, gledal topo predse in zahrakal zdajpazdaj: „Hm-hm! Hm-hm!“

„Gospod vitez, dala sem vašemu sokolu mlado vrano, ki jo je ujel hlapec davi v hosti,“ ga je ogovorila Salda jako prijazno, pobrisala polito mizo in sedla zopet poleg njega na klop.

„Zato vam bo vedno hvaležen vaš ginjeni sluga Ahac.“

Solnce je viselo že prav nizko nad zapadnimi holmi. Poševna senca je krila večji del mize. Ozka lisa se je svetila na belem prtju in kakor gorela ob levi strani rdeče opravljene Salde. V bližini Ahačevi je močno dišalo po vinu in po usnju sedla in vajet.

„Ves čas sem hrepenel po vas, gnezdo lepote!“ se je takoj zopet oglašil vitez Ahac. „Pridno sem pil na vaše zdravje, deteljica mojega srca! Saj morda veste, kako poje vaš slavni pesnik Walther von der Vogelweide: Krepak požirek omladi moža —

dô huob er ûf unde transc
ein hundert slundigen trunc,
er sprach: daz machet mich junc.

Pravi vitez mora znati izborno jahati, streljati, boriti se, loviti, šahati, zlagati pesmice in — piti! Tudi piti mora znati, če ne mu ne pomaga vse drugo nič! Tale vaš brat Erazem, ta plemenita jetika, ne zna pošteno piti, zato je pa tako klavrn vitez. Bolje mi ugajate vi, med moje duše, dolina naslade! Prava paša ste mojim očem. Vaše ustne rde ko rosne rožice popek, gore ko rubin sredi hermeline. Oči se vam svetijo kakor dve zvezdi za temnim steklom in sijejo zamaknjenemu vitezcu Ahacu naravnost v centrum srca! Zakaj se še niste omožili, harfa radosti? Žlahtna gospodična Frauensteinerjeva, izlepa vam ne bi mogel izbrati boljšega moža — kakor samega sebe!“

Salda ga je gledala mirno in ponosno. Njen brat je tiho sedel na svoji klopi in dušil svojo togoto.

„Vaša učenost,“ se je rogala gospodična dvorilcu, „zasnubite me takrat, kadar bo tekla Kolpa v Jadransko morje in kadar bodo rasle buče na hrastih!“

„Revica, potemtakem bi me čakali prejkone zastonj. To bi bilo prežalostno. O jej, jej, jej!“

„Jaz pa ne odneham od svojih pogojev,“ je dejala napol zbadljivo napol šaljivo.

„Hud jezik ima stara punčara in dolg, da bi segal preko Gorjancev,“ je preudarjal vitez Ahac sam pri sebi. „Le čakaj! Zabelim

ti jih nekaj takih, kakršnih še nisi slišala nikoli. Malo se moram napiti, da bom bolj hud!“

„Bog vas živi, ogledalo mojega srca!“ je kliknil na glas, dvignil majoliko in je dolgo ni odstavil od ust. „Zdi se mi, da ne znate prav cenite takega bisera, kakor sem jaz. Dandanes se može dekleta že s trinajstimi leti. Vi pa ste starejša od naše Mile, precej ste že v letih z menoj vred: zato bi vam privoščil, da vas kmalu odvede ženin iz tega napol podrtega kurnika na prijaznejši grad. Jaz pa vas ne bom snubil nikdar, akotudi dobro vem, da bi bil takrat najlepši dan vašega življenja. Poglejte barve moje obleke! Rdeča in modra — kaj pomenita? Gorečo ljubezen pa večno zvestoba! Moja ljubica Fiametta bo vekomaj edina kraljevala v mojem srcu, akotudi sem usmiljen prijatelj vseh deklet!“

„Pravil si mi že večkrat, da je vzela tvoja Fiametta drugega,“ je opomnil vitez Frauensteiner.

„Nič ne de,“ se mu je zaletel vitez Ahac v besedo. „Fiametta Santarosa je res vzela drugega — po sili. Ljubila je pa le mene, mene ljubi še zdaj in mene bo ljubila do hladnega groba — jaz pa njo! Rajši jo imam nego vse beneške umetnine in zaklade, rajši, nego vse beneške palače, knjižnice in gostilnice. Zvestoba je zvestoba, klobasa pa klobasa. Ali ni res tako, Erazme, ti plemenita pokora? Nikarte zatorej ne pričakujte, da bi se kdaj ponujal jaz vam, velečenjena gospodična Salda, ščit zadovoljnosti in trdnjava blaženosti! Toda vašo lilijasto ročico pa le smem poljubiti za slovo. Zakaj treba bo domov, lomi me že dremota.“

Vstal je, prijel njeno mehko fino roko in jo galantno potegnul proti ustom. Salda je mislila, da ji jo res poljubi. Viteza Ahaca pa je tačas obšla vesela nagajivost razposajenega mladega pažeta: samo pihnil je na njene nežne prste.

Jezni bliski so švignili iz njenih oči — ali že se je smejala vitez Ahacu: „Skromen angel je bila tista vaša Fiametta, ako je bila zadovoljna, da ste jo poljubljali samo od daleč!“

Tudi vitez Frauensteiner se je zlorado hahljal zbadanemu gostu.

„Počakajte malo, zlahтна prijateljica!“ je viknil razdraženi Ahac. „Pesnik Dante da Majano, prijatelj velikega Danteja Alighierija, se je strastno zaljubil v lepo in duhovito Nino, prvo pesnico italijansko — ne da bi je bil kdaj videl. Poslal ji je doli v Sicilijo sonet in jo prosil ljubezni. Nina ga je uslišala — od daleč! Prav srečno sta se ljubila — od daleč. Midva s Fiametto pa se nisva ljubila samo par distance. Kadar sva se poljubovala v okrilju njene stare tete

Dolcibelle, takrat so slišali sosedje najine poljube v vseh bližnjih uličicah, oziroma kanalih! Tako je bilo pa nič drugači. — Zdaj pa pojdem. Prosim, ukaži Marku, naj osedla!“

„Kakor izvoliš,“ je rekel Erazem, odšel in se vrnil takoj zopet.

Senca se je medtem počasi širila in popila svetle lise na mizi in ob oknu. Solnce je zašlo. Pili so še šentjanževca po starem običaju. Nato sta brat in sestra spremila svojega gosta v prvo sobo. Bare mu je pripela ostroge, Salda pa mu je podala baret in sokolarsko rokavico, razpraskano od ostrih krempljev Odisejevih.

„Zahvaljujem vaju za prijazno pogostitev,“ je dejal vitez Ahac in pobožal svojega sokola, ki mu je bil precej zletel na rokavico. „Ne zamerita mi, ako sem vama bleknil kaj takega, kar vama ni bilo po godu. Povedati moram, kar mislim, drugači sem kar bolan! Da se zdravi in veseli vidimo na Blagajevem gradu!“

Salda je skrivaj dregnila brata, naj zine tudi on katero.

„Jako žal mi je, da že odhajaš, preljubi Ahac,“ se je lagal vitez Frauensteiner. „Hvaležen sem ti, da si naju počastil in naju zabaval tako lepo. Prosim te, povej Blagajevi gospodi, da se najlepše zahvaljujeva za vabilo in sporoči najine poklone in prisrčne pozdrave! Na svidenje!“

Težko je korakal vitez Ahac po hodniku. Erazem ga je spremljal na dvorišče. Hlapec Ive je prinesel klopico, da je stopil debeli vitez nanjo in se odtod skobacal na konja.

„Nerodno je na svetu,“ je sopihal. „Tako težko zlezem na konja, in kadar sem gori, pa izlepa ne morem doli. Komaj bi bilo, da bi imel človek svoj trebuh zadaj namestu spredaj. Bog vas obvari vse skupaj!“

Erazem je spremil gosta do grajskih vrat, se medeno poslovil še enkrat in hitel k Saldi v malo obednico.

„Kakšen je tvoj naklep?“ jo je vprašal hlastno.

„Pravzaprav bi uganil to lahko sam!“ je odgovorila nejevoljno. „Ali ne veš, da sovražim Blagajeve, kakor le more sovražiti smrtno užaljena ženska? Ali si že pozabil, kako je pogazil in zlorabil grof Majnard mojo brezumno ljubezen do njega? In — ali ni poudarjal Ahac, da je hčerka Alijana vsa njiju sreča in veselje? No, ali se ti še nič ne sanja, kaj nameravam? Ali si res tako počasne pameti?“

Demonske oči so se ji zabliskavale v tajnovitem žaru, kakor trepetavi svit, kadar igrajo viharne zarnice daljne nevihte nad gorami. Vsa je trepetala in burno so se ji dvigale prsi. Brat je ostrmel in vprašujoče gledal njen strastno pretvarjeni obraz.

„Izginiti mora hči grofa Blagaja!“ je zasikala tiho.

Erazem je stopil korak nazaj. Tiho je bilo v zatohli sobi . . .

„Salda, ti dreviš v pogubo!“ je šepetal. „Sestra, ali si — blazna?“

Salda se je divje zasmejala.

„Ne morem živeti, ne da bi se osvetila Blagajevima. Odlášala sem — nekaj me je zadržavalo tako dolgo. Zdaj pa se mi ponuja ugodna prilika. To vabilo mi prihaja kakor nalašč. Razrušiti hočem Majnardu in Mili nebesa, haha! Hočem se maščevati, akotudi poginem! Hočem! Hočem! Saj — žive me ne dobe v roke!“

Segla je v nedrije in pokazala bratu drobno steklenico z brezbarvno tekočino.

„Salda, nikar! Strup —“

„Nič se ne boj, ljubi bratec!“ mu je prestrigla besedo in krenila proti vratom. „To je le za skrajno silo . . . Premisliti hočem vse, vsako malenkost. Opreznejša bom kakor satan. Haha, posrečiti se mi mora, mora — tako ali tako! Zdaj pa želim biti sama!“

A. Debeljak :

Ob jezeru.

Parc de Montsouris.

Solnce pomladnje se kuja za sivim oblakom,
pod njim iz železa se lita gladina razteza.
Kraj brega predrla površje je bela pečina;
a ko se približaš ji s tihim korakom, to speč je labud,
ki vrat-belouško upognil je prožno v perut;
ročaj kaolinaste vaze na plošči jekleni.

Oblak se razpoči in solnce na jezero trosi
cekine rumene, da pljuskanje zdrami labuda,
ki reže gladino — oj demant po šipi stekleni!
Uprežen v dve svilnati brazdi ponosno se nosi
brez truda k otoku, ki drema med neboma dvema
v sredini globokih voda ko v jajčji lupini,
izkrca kraj črede se bratov bolj snežnih od krede:
dejal bi, da zima ni mogla zbežati z otoka.

Pastirjeva nevesta.

C. Golar.

Snoči ali včeraj sem ti povedal povest o pastirju, ki ga je zasnočila strašna kača, sama zakleta grajska hči. Naročila mu je, naj jo reši s svojo zvestobo, in iz kače bo zopet krasna devica, in iz groblje bo vzrasel grad, visok do neba in prostran do obzorja, z zvezdami na stropu in z zlatimi štrenami na vrtu. Ali pastir se je izneveril in se oženil z zalo Tončko, grajska hči pa je ostala zakleta še tisoč in tisoč let. — V tvojih očeh so zasijali biseri, rojeni iz usmiljene bolečine: „Zakaj je zapustil pastir nesrečno gospodično?“ — Nocoj cvete zopet plava roža, in v gozdu se pogovarja praprot z jelenovim jezikom, in po sivi in razpali groblji se razpleta bršljan, in okoli bora je zavila grajska hči, vsa v joku in solzah. — Ali jo vidiš, ali jo slišiš?“

*

„Ni res, jaz vem, kako je! Če hočeš srebrne čizmičke, moraš mene poslušati! Pojdi pred cesarico in se lepo prikloni — zakaj ne?“

Pastirček, ki je imel vresje in kraljevo rožo za klobukom ter kratko in raztrgano suknjico na sebi, se je prepiral z ovco. Ležal je v obokani votlini sredi razvalin, med svojo majhno čredo, in ker je zunaj divjal vihar, in je lomil blisk hraste in skale, ga je bilo strah. Zato se je pogovarjal s svojo družino in navidez hrabro ukazal ovci, ki je zmajala z glavo:

„Povej, zakaj ne?“

Nihče ni odgovoril, in pastirček je nadaljeval: „In reci cesarici: Dajte meni in mojemu sinu srebrne čizmičke in naju opašite z mečem, da pojdeva nad divjega moža, ki je vrgel v prepad našo belo sestrico . . .“

Grom je zatulil, in pastirček je pogledal ves plah na nebo. Velik in črn zmaj je jezdil na oblakih, in iz njegovega žrela so se utrinjale srebrne kače in gadi. Švigale so in se usipale med sive gore ter sikale na zemljo, in vihar je rjovel in lasal macesne, vihar je plesal z zmajem in klal smreke . . .

Pastirček je trepetal in oči so se mu svetile v grozi. Govoril je:

„Zdaj gremo v deveto deželo. Tam poznam dobrega starčka, ki je ves bel in nosi kosmat kožuh in z belimi noricami se pokriva. Kraljične hodijo k njemu v gosti, in prva mu prinese srebrno

palico, druga mu prinese srebrno skledo in tretja mu prinese kolač. Hitimo, hitimo, da ne zamudimo, zakaj zvečer gre starček spat. Tja v zarjo se vleže in kraljične zraven njega. S srebrno palico se odene, iz srebrne sklede se napije medice, in dvanajst zvezd se sprehaja po njegovi dolgi bradi in zoblje kolač kraljičnam iz rok...“

Po teh besedah je nagnil pastirček glavo in zaspal. Predrami ga bučanje v gori, votlina se razmakne in zasije in prelepa gospodična stopi predenj. Neizrečeno svetli so bili njeni lasje, ki so se vlivali po hrbtu in bolj so bili blesteči od jutranje zore. A njen obraz je bil žalosten in njena lica so sijala od ledenih solz. Pastirček je ostrmel in planil pokonci, a otožen smehljaj, ki je plaval gospodični na ustnih, mu je velel, naj ostane. In zaslišal je sladek in mil glas:

„Pastirček, reši me! Jaz sem grajska hči, zakleta v ostudno kačo. Že tristo let se pokorim za grehe svojih očetov, ki so tako grozni, da bi ti okamenelo srce, ako jih slišiš. Ostani mi zvest, dvanajst pomladi še čakaj name in takrat me odkolni. Kadar ti pridem povedat, pojdi sem na gradišče, in tista črna kača, ki se požene proti tebi, sem jaz. Na žrelo jo moraš poljubiti, in v trenutku bom stala pred teboj v bisernem pajčolanu. Ti boš moj ženin, in vse neizmerno bogastvo bo tvoje. V belem gradu bova stanovala, iz srebrnih skled pila medico in spala na svilnih posteljah. Ne pozabi me, pastirček!“

In izginila je prelepa gospodična, ugasnilo je čarno solnce in votlina je bila zopet temna in pusta.

*

Pastirček je zrasel v pastirja in mesto ovc je pasel telice, brezaste vole in košute. Pod hosto je stala domačija njegovega očeta in tja je hodil, kadar se je vrnil s planine. Bajta je bila napol podrta, naslanjala se je na hrib in skalo, in črvivi hlodje že niso več mogli držati slamnate, preperete strehe, ki je visela pod kap, kolikor je niso odnesli vetrovi.

Oče in sin sta sedela za mizo in večerjala. Oba sta bila visoka in krepka, in kadar se je vzdignil pastir, se je zdelo, da bo prebil strop in odnesel streho na ramenih. Trhla miza je škripala pod njegovimi pestmi in stena je pokala, ako se je naslonil s hrbtom.

„Matija, Matija,“ je dejal oče Blaž, „bajta se bo podrła. Trami se lomijo in ob deževju teče voda curkoma skozi streho. Matija, oženi se!“ Naslonil je koščeno brado v pest ter se ozrl na sina s sivimi očmi, nad katerimi so se košatile razraščene obrvi. Hodnično srajco je imel na telesu in kratke jerhaste hlače.

„Nak, ne bom se,“ je odgovoril Matija trmasto in segel s prsti v skuštrane lase. Gledal je brez misli predse in trl z zobmi suhe hruške. „Nak, ne bom se,“ je dejal še enkrat in zmajal z glavo.

„Matija, jaz ti pravim, oženi se! Kar sva imela, sva izgubila. Ovco je raztrgal medved in telica je skočila v brezdno. Ajdo je vzela slana in zdaj se podira bajta. Matija, oženi se!“

„Nak, ne bom se!“ Trdo in krepko je odgovoril pastir ter stegnil desnico po mizi. „Ako pride pome z zlatim vozom, pa ne pogledam neveste. Jaz nočem kmetice.“

„Oh, Matija, tak me poslušaj! Dve hiši ima, obe sta zidani, dva konja ima in kočijo. Vozil se boš kot baron in štruklje boš jedel. Oženi se!“

„Nak, pa se ne bom!“ Pastir je udaril s pestjo po mizi in vstal. Miza se je opotekla in izgubila nogo, a od stropa, kamor je udaril Matija z glavo, se je vsula rjava črvojedina. „Nak, oča! Kmetica ni zame!“

„Hahaha, ta je dobra, Matija! Le nikar se ne oženi, le nikar!“ Tako je dejal oča Blaž in se krohotal in tolkel sina po silnih plečih. Po izbi je donelo in bajta se je tresla. „Le nikar! In če se streha zvrne na naju!“

„Pa se bom oženil, da veste, oča!“ je dejal pastir. „Pa se bom! Samo s kmetico ne. Jaz se bom oženil z grajsko gospodično.“

Sin je odprl duri in po lestvi je zlezal pod streho. Tam se je vrgel na slamo in zaspal.

In glej, dušica! Nenadoma je zasijala bajta v zlatem plamenu, v srebrnem ognju. Mah na črvivi strehi je žarel in cvetel kakor zarja, črvivi hlodje so bili vsi zlati in pastir Matija je bil ogrnjen s kraljevim plaščem. In grajska gospodična se je sklanjala nad njim. Bila je čudovito krasna in tako so se bleščala njena lica, kakor da jih je ozlatilo solnce in tak blesk je bil v njenih očeh, da pastir ni mogel pogledati vanje. Nagnila se je k njemu in ga poljubila na široki smeh njegovih ust.

*

In zgodilo se je, da je pastir Matija hodil po izbi gor in dol in kadir orehovo listje iz lesene pipe. Čemerno je gledal po zaprašenih kotih in sajastih tramih nad pečjo ter gubal čelo, kakor bi nekaj težkega premišljeval.

„Ali je že minilo dvanajst pomladi? Rad bi bil že graščak, v resnici sem se že naveličal biti lačen in raztrgan pastir. Ali veste, oča?“

Oča Blaž je sedel za mizo in kolena in pesti je tiščal v trebuh.

„Nič drugega ne vem, kakor to, da sem lačen in da bi bilo lahko drugače. Matija, oženi se!“

Pastir je obstal trdo pred njim, kakor da se je zasadil v zemljo in potegnil pipo iz ust: „Nak! Ali vam nisem že rekel, da se bom oženil takrat, kadar pride kača pome. Druge neveste ne maram.“

„Od lakote bo naju konec, Matija, pa bi lahko pogačo jedla. Ti si mi pravi!“

„Tiho mi bodite, oča, če ne vas bom še udaril.“

„Ti otrok ti, svojega očeta boš udaril? Čakaj me, nepridiprav!“

In oča Blaž je stopil k sinu ter ga s pestjo treščil po plečih.

„Ha-ha-ha,“ se je zasmejal Matija. „Nikar me ne božajte, ker me rado ščegeta, drugače bom jezen.“

„Ali se boš oženil, ali ne? Bomo videli! S palico te naučim pokorščine.“

„Ti presneti oča! Še žal vam bo, da me v tako žalost spravljate! Samo pokažite mi palico, pa bom položil roko na vas. Kadar bom graščak, oča, takrat bova dvakrat kosila in južinala, ker sva danes še tešča.“

„Matija, Matija, mislil sem, da se nazadnje vendarle spametuješ. K sveti Katarini pojdeva po pravi um in pamet. Še drobivca kruha ni pri hiši in danes je nedelja.“

„Kdo pa tako vriska in poje zunaj?“ je dejal Matija in potisnil glavo skozi okno. Zagledal je dva možaka, ki sta jo mahala po griču navkreber proti bajti. Vsa sta bila v pušeljcih in pisanih trakovih.

„Dve maškari gresta; saj ni predpust! Ali nore v dolini?“

„Kmeta sta,“ je dejal oča, „in v svate gresta. Kam sta se neki namenila?“

„K nam že ne potemtakem, saj ni nobenega dekleta pri hiši.“

Vriskanje je prihajalo vse bliže, in že se je razumelo veselo petje. Duri so zaropotale, in zaslišal se je glas veselega svatovca:

„Ali ste pri hiši, oča Blaž? Ali sedi za pečjo tisto vaše dekle, ki nosi hlače in je kosmato pod nosom?“

„Le naprej, — le naprej, boter Gašpar, in ti drugi, ki že ne vem, kako bi ti dejal.“

V izbo sta stopila kmeta iz doline, s suhimi rožami in zlatimi jabolčki za klobukom ter rdečimi in plavimi trakovi na prsih. Bila sta v visokih čevljih in kratkih suknjah.

„Dober dan bi voščila,“ je rekel prvi svat, ki je nosil širok, okrogel klobuk iz rjavega žameta. Stopil je naprej in postavil na mizo bučo vina ter orjaško svinjsko pleče.

„Jaz bi pa tako dejal, da bo danes dober dan, če ga voščim, ali ne,“ se je zasmel prešerno drugi svat, ki je bil širok in nizek, z golenicami skoro do trebuha, in ki je bil navidez že hudo dobre volje. Tudi on je potegnil izpod suknje bučo vina in velik in visok hleb pšeničnega kruha.

„Ali vidva svatujeta, da sta tako bahava in zala? Ali sta se zmotila, moža, da sta prišla k nam v vas? Nič dekleta nimamo,“ je dejal oča Blaž in se zagledal v buči na mizi in žalostno mu je bilo pri misli, da bosta svatovca zopet odrinila s svojim blagom. Pastir pa je hodil po hiši in pisano gledal nenavadna gosta. In iz ust se mu je valil dim.

„Nisva se zmotila, Blaž, ampak svet je narobe. Včasih smo fantje svatovali pri dekletih, in zdaj svatujejo dekleta.“

Sedli so za mizo razen Matije, in buča je začela romati iz rok v roke, in pleče se je tajalo na lesenem krožniku.

„Iz lepega kraja sva prišla, od tam, kjer rastejo same rože,“ je dejal Gašpar, „ali ne, Mihov stric? Fant, ti pa sedi bliže, da se kaj pomenimo. Zakaj gledaš kakor medved iz smrečja? Ali smo se ti zamerili?“

Pastir Matija ni hotel nič slišati. Nabasal je pipo s pelinovim listjem in ukresal ogenj.

„Sedi, Matija, sedi k nam! Potegni iz buče, saj vidiš, kako se ti smeje.“

„Ne bom sedel,“ je moško odvrnil pastir, „in tudi pil ne bom.“

„Pa prigrizni,“ je prijazno vabil veseli Mihov stric. „In poslušaj, kaj ti bomo povedali. Še plesal boš nocoj od veselja, po eni nogi boš skakal, tako ti bomo zagodli brez basa in klarineta.“

„Ne bom plesal, in tudi skakati ne mislim,“ je dejal in puhn timer skozi okno.

„Fant, nika se ne pre nagli in poslušaj! Tudi ti poslušaj, oča Blaž! Oba poslušajta, kaj bom zdajle povedal.“

Oča Matija se je držal na smeh in nagnil bučo na usta.

„V naši vasi raste rožica, ki ji ni enake daleč naokoli. In mene je poslala, da ji poiščem vrtnarja, ki jo bo zalival. „Pojdi,“ je dejala, „pojdi v gore k Matiji in tako mu reci, naj pride pome. Svate in godce naj pripelje, da pojdemo k poroki. Jaz si bom spletla venec zelen okoli glave in z zlatim pasom se prepasala, ker hočem biti njegova nevesta. — No, Matija, ali ne boš plesal?“

Pastir je odmajal z glavo.

„Ali nisi slišal, fant?“ je pohitel Mihov stric. „Ali ne poznaš Županove? Ki je strašno bogata, ima dve hiši in neznansko denarja. In še zala je, rdeča kakor češnja in mlada kakor sliva.“

Silno se je čudil veseli svat, ko je pastir znova odmajal.

„Jaz sem njen boter,“ je dejal oča Gašpar. „In vse je res, kar smo ti povedali. Fant, ali ne boš plesal?“

„Ti boš plesal, če te srbe podplati. In sam se slini okoli kmetice, jaz pa pojdem v svate h grajski gospodični.“

„Hahaha,“ se je zasmel boter Gašpar. „H grajski dekli! Ako te bo marala! Fant, kje ti je pamet?“

„Ha-ha-ha!“ Tudi Mihov stric se je režal, in njegova široka, rdeča lica so se mastno svetila. „Kje pa je tista grajska, ali na gradišču v skalah, kjer so kače in goži?“

„To ti nič mar in glej, da se mi pobereš!“ Pastir se je vstopil pred mizo in svojo grčavo pest je pomolil pod nos Mihovemu stricu. Hudo je gledal čudna svata, in senca se je delala, kamor je vrgel oči in prostor se je naredil, kamor je segla njegova pest.

„No, no, Matija, saj nič ne rečeva, ali bogata bo Županova in rada te ima,“ je tolažil boter Gašpar.

„To mi ni nič mar, in kar tiho bodita o nji!“

„Oj, Matija! Kaj pa delaš!“ Zdaj se je oglasil celo sam oča Blaž, ki je dozdej imel srce in dušo v buči vina. „Ali ne vidiš, da se podira bajta, kam pojdeva na zimo!“

„V grad! V grad, oča, ki bo ves iz rezanega kamena, z zvezdami na stropu, in na vrtu se bodo sušile zlate štrene.“

„Ha —“ se je iznova mislil zasmeljati boter Gašpar. „Fant, premisli! Reci, da vzameš Županovo!“

„Poskoči in zavriskaj!“

„Salabolt, ali mi ne gresta! Zdajle bosta vidva skakala!“

Pastir je stopil k mizi in pograbil svatovca, prvega z levico, drugega z desnico. Nič nista čakala in sta voljno zletela skozi duri, kamor ju je poslal Matija.

„Ha-ha-ha“, se je smejal in tolkel ob kolena. Dve butari sta se valili po griču navzdol, pisani trakovi so frfotali po zraku.

„Počakajta, vama dam nekaj na pot!“

Stopil je v hišo, zgrabil bučo, in ko je iskal še drugo, je zagledal očeta Blaža, ki se je stiskal v kot in njegovo grlo je pelo:

„Klok, klok, klok!“

Pastir Matija je držal v roki svojo palico in štel zarez:

„Dvanajst križev je začrkanih v palico, kar pomeni, da je že letos dvanajsta pomlad, kar se mi je prikazala grajska gospodična. In ako je še križev teden ne bo, pa je pozabila name. Oča!“

Oča Blaž je stopil na prag in pogledal sina, ki je sedel čemerin in zamišljen pred bajto.

„Ali ne, letos teče že dvanajsta pomlad, kar sem videl gospodično? In še je ni. Jaz pa ne maram več biti pastir in tudi oženil bi se rad in pestoval otroke. — Ne gre mi v glavo, kje hodi.“ Podprl je brado v pest in zamišljeno majal z glavo.

„Takšnele grajske babnice so vseh muh polne. Saj sem ti rekel: Županovo vzemi! Zakaj pa nisi pokoren svojemu očetu!“

Pastir Matija je vstal:

„Nikar mi tako ne govorite, da se ne izpozabim! Kar mahnil vas bom.“

„Koga boš mahnil, ti preklicano seme! Čakaj me, da grem po gorjačo!“

„Ze spet začenjate! Kadar bom graščak, boste pa drugače govorili. Zakaj jaz zmeraj mislim, da tista gospodična ni pozabila name.“ Hudo je bil žalosten pastir Matija, in solza je pritekla po njegovem licu. Gleda, gleda po gori in dolini in kaj zagleda mahoma pred seboj in kaj zasliši?

„Dober dan, Matija, dober dan, oča Blaž! Saj pravim —“

Pred njim je stal boter Gašpar, ves obupan in si ni upal pogledati Matije.

„Oh, ne bodi hud, saj poznaš dekleta. Spet me je poslala k tebi. „Nič ne govori in ne jé in ne pije. „Umrla bom“, je rekla, in meni je hudo zanj, ker sem njen stric. „Umrla bom. Pojdite po Matijo, samo on me še lahko ozdravi.“ Ali si hud?“

Matija je odmajal.

„I, pa pojdi ž njim. Poglej deklino, če tako hoče.“

„Zakaj pa ne bi šel?“ je mislil Matija. „Zato še ne more biti huda moja nevesta iz grada, ako obiščem bolnika. Sicer ji je čisto prav. Zakaj se pa tako malo briga zame, in jaz ne morem nič za to, ako me imajo rada dekleta.“

Pastir si je nažgal pipo in korakal sam zase in se ni menil za Gašparja in njegov kovaški meh.

„Matija, zlodja si hitrih nog. Čakaj, da ti povem, kako je z deklino. V postelji leži in v zid gleda. „Tisti pastir z gore naj pride, pa bom zdrava. Tistega pastirja hočem, drugače bom pa

umrla.“ Tako je dejala. Zdaj ti luč sveti, Matija, zdaj si lahko pomagaš.“

Pastir se je ustavil in udaril s palico ob kamenje.

„Pa ne grem naprej, če precej ne umolknete. Saj res, kar obrnil se bom.“

Gašpar ga je prijel za suknjo in potegnil s seboj.

„Nikar, Matija, ne bo ti žal! Pogledat greš lahko dekleta.“

„I, saj grem!“ A v srcu je govoril:

„Nak, da bi menjal, tisto pa že ne. Grajske hčere ne dam za kmetico in če ima tudi dve hiši. Kmet je le kmet, rajši sem graščak.“ Tako je modroval pastir.

Bila je že noč, ko prideta v vas. Zidane in visoke hiše so stale ob cesti. Hm, hm, kaj jih je in velika okna imajo! A tam že tik zraven cerkve stoji kakor graščina in tam obstoji Gašpar.

„Vidiš, Matija, tukajle boš gospodaril, ako vzameš pamet v roke.“

„A-ha! Kje pa je deklina? Kar skozi okno jo bom pogledal in počakal, če hoče biti zdrava.“

Postavil se je k velikemu, svetlemu oknu in uprl oči v izbo. In pastir je zagledal ob zidu posteljo, in na njej je ležalo mlado dekle. Rjavi, dolgi lasje so se pletli po odeji, bele roke so visele brez moči ob stranicah in visoko so se vzdigala nedrija. Pastir še ni videl svoj živi dan mladega dekleta v postelji, in zato ga je spreletelo po telesu in zagomazelo mu je po hrbtu. Odprl je usta in strmel, v tem je zaslišal, kako deklica govori sama s seboj:

„Matija, jaz bom umrla in ti ne veš zame. Oh zakaj sem te morala videti, ti ljubi, neusmiljeni fant!“ Vzdihnila je in zajokala. Tudi pastir je začutil, da se mu kale oči.

„Ali to je vseeno čudno, da mi je zdaj lažje pri srcu. Nič več me ne boli in tako je vse svetlo — in veselo. Matija, ali si ti tukaj!“

Deklica je vzkliknila, odgrnila odejo in skočila iz postelje. Snežna belina njene nočne obleke se je zalesketala po izbi, lasje so se ji vlili po hrbtu in oči so zasijale proti oknu. Matija je hotel odskočiti ves plah, po životu ga je zažgalo ter je menil, da se mu je vnela srajca.

„Matija, ti si tukaj!“

V trenutku je bila deklica pri oknu in je objela pastirja, ki je ves trepetal in ni vedel, ali je v peklu, ali je v nebesih.

„Matija, zakaj te ni bilo tako dolgo! In jaz sem že mislila, da umrjem. Kako te imam rada!“ Deklici so tekle solze iz oči,

svetle solze in sladke. V njih ni bilo grenkosti in ne bolečin, sama radost je sijala v njih, in solzni sled na licih je bil kakor jasen nebeški žarek.

„Matija, ali me imaš rad? No, reci, povej kaj lepega!“

„Ha,“ je odgovoril glasno Matija in tiho je rekel v mislih: „To-le dekle, hm, hm, je zelo prijazno in prijetno za oči in ne vem, ako bi bilo pogodi grajski hčeri, ako bi vedela, da stojim tukaj. In zdaj bi jo moral še rad imeti!“

„Ali me nimaš nič rad? Zakaj si tak, Matija! In nič ne govoriš! Na planinah je tako lepo, povej mi kaj lepega. In rož mi nisi nič prinesel?“

„Ha,“ je odgovoril Matija. „Presneto zna! A ne vem, če bo izpodrinila grajsko gospodično.“

„Kako si zal, Matija! Takšne oči imaš kakor je nebo na planinah, kadar je vse čisto in jasno in je rosa po travi in dišijo šmarnice.“

„Ha,“ je odgovoril Matija in si mislil: „Glej, glej, tega pa nisem vedel, kakšne oči imam. Ampak deklina bo že vedela, ki se spozna na take stvari. Pa tudi ona zna tako pogledati, da kar pri srcu zaščegeta in zdi se mi, kot bi letele iskre iz njenih oči.“

„In lica imaš rdeča in rjav žamet se sveti na njih. Deklica ga je začela božati po obrazu, in pastir se je zasmehljaj, tako gorka in prijetna slast je šla od belih njenih prstkov. Smehljaj se je in takole je govoril natihem:

„Salabolt, deklina zna! Tako me vije, da ne vem, ako bi skoro ne pozabil na gospodično. In kaj bi šele rekla, da zagleda samo sebe. Moja lica se morajo skriti pred njenimi, zakaj toliko rožic še nikoli nisem videl, kakor jih vidim nocoj pod njenimi obrvmi.“

„Matija, glej, nič ne govoriš! Reci mi kaj lepega, pa vsaj to povej, kaj si danes kosil! Oh, pa kako imaš mehke lase, čisto kakor volna tvojih ovčic.“ In s svojimi prsti je brodira po njegovih laseh, jih gladila in razčesavala, pastir je mižal od neznanih sladkosti, ker po vsem telesu mu je lila preugodna toplota. Rdeče je žarelo pred njegovimi očmi, in mila in draga mu je bila deklčina roka, ki ga je omamila do čudne te pijanosti.

„Ajs,“ je vzkliknil Matija, zakaj deklina ga je poščegetala za vratom in še bolj se je nasmejal, in tudi ona se je zasmejala.

„Matija, ali me nimaš niti malo rad? Jaz bi pa dala vse tebi kar imam. Vzemi me, Matija, in potlej bo vse tvoje: Hiša, polje, konji . . .“

„Ojoj, grajska gospodična, slaba ti prede nocoj,“ je rekel pastir v svojem srcu. „Takole naj gre naprej, pa sva odorala! Ta deklinica zna tako besede izbirati in jih polagati na dušo in tako sladka in mila je njena roka, da se bojim.“

„O, Matija, poglej, še ves večer nisi ničesar zinil. Ali greš v hišo k meni? Reci vendar!“

„Ha,“ je dahnil Matija in skušal stopiti od okna. Ali to ni šlo, zakaj deklica ga je objemala okoli vratu. „Le kaj bi ji rekel,“ je mislil. „Ali bi ji povedal, kaj sem kosil? Že vem, kaj!“ In zastavil je vprašanje:

„Kako ti je pa ime?“

Deklica je zavriskala in ostrmela:

„Sveta devica, še tega ne veš? Ali ne veš, da sem Majda? Županova Majda? Oj, ti moj ljubi fant! Ali res nisi vedel? In jaz te poznam že tri leta. Od takrat, ko si tistega divjega konja peljal skozi vas in si bil tako močan. Ali me imaš kaj rad, Matija?“

Pastir je pogledal v stran in tiho dejal: „Malo!“

„Samo malo? Jaz pa imam tebe tako hudo rada, da sama ne vem kako. Ali me boš vzela? Reci!“

„Zdajle gre pa zares,“ je pomislil pastir. „Kakor boš zdajle naredil, tako bo!“ Povesil je glavo in se zamislil.

„Reci, Matija, da si moj! Sama sem, nimam ne očeta, ne brata in samo tebe hočem. Ali se boš oženil z menoj? To bo na svatovščini veselo in lepo. Res! Zelen venec bom imela in dvanajst družic, ki me bodo belo oblekle in z rožami ozaljšale. In v kočiji se boš peljal z menoj k poroki, in svatje bodo peli in godci godli in jaz bom plesala s teboj. Reci, Matija, da me boš vzela.“

Majda je še bolj gorko objela pastirja.

„Presneto me ima v škripcih!“ In tako je govoril v svojih mislih:

„Županova Majda ima dve hiši, to je zelo lepo, ali grajska gospodična bo imela grad, visok do nebes. In koliko še drugih lepih stvari! Majda je v resnici zala, ali zlatih las pa vseeno nima kakor grajska!“ Zato je Matija odgovoril:

„Ne bom te vzela!“

„Oh,“ je vzdihnila Majda. „Kaj si dejal, Matija! Reci, da sem tvoja, reci!“

„Nisi ne!“

„Zakaj se tako grdo norčuješ, oj ti neusmiljeni fant! Kaj ne, da sem tvoja?“ je ihtela deklica, in njene solze so kapljale na lica Matiji, ki je gledal svoje glavo v temo in molčal.

„Matija, jaz grem k tebi!“ Deklica je stekla iz hiše in prihitela k pastirju. Padla mu je k nogam in se ovila njegovih kolen.

„Ti ne smeš od mene! Ti moraš biti moj!“

„Nak!“

Iztrgal se ji je siloma in odšel. In še dolgo, dolgo je slišal, kako je Majda jokala in klicala njegovo ime. Bil je že daleč iz vasi, in še zmerom so z vetrom letele k njemu dekličine solze.

Matija je korakal skozi noč in mislil na grajsko hčer.

*

„Jaz pa vse tako mislim, oča, da bom jutri že graščak.“ Pastir se je naslanjal na steno in kazal zobe ovsenjaku, ki ga je držal v roki.

„Pametne misli imaš, zelo pametne in nič hudega bi ti ne rekel, ako bi se izpolnile. Zdaj pa pravim: „Matija, ti si bedak!“ Tako je dejal oča. Sredi izbe je sedel in delal metle.

„V resnici, meni se zdi, da se bo nocoj nekaj zgodilo. Vse mi tako pravi in Matjaževa košuta me je na paši danes tako spoštljivo ogledovala. Mogoče sedem že nocoj za grajsko mizo, belo pogrnjeno in s pečenim volom v kotlu. Zato bom tale hlebec kruha shranil za jutri in se lepo napravil.“

„Vzemi grajsko ali kmetsko nevesto, samo kmalu naredi! Naša bajta ne preživi pomladi, prvi vihar jo bo položil na zemljo.“

„Preoblekel se bom, je že res. Ne maram, da bi me videla grajska takole raztrganega.“

Pastir je slekel delavno srajco, narejeno iz najbolj surovega platna, stkanega iz tulj, in ki je bila bodeča, kakor ježeva koža, ter se oblekel v hodnik. Suknjič je bil sicer robat, ali lepo črn in samo po sivih nekoliko izpran in telovnik je bil še kakor nov. Okoli vratu si je zavezal rdečo ruto, v kateri je še njegova rajna mati šla k poroki, in za klobuk si je zataknil cel vršiček roženkravta, ki ga je nalašč v ta namen utrgal v vasi.

Nato se je poslovil od očeta:

„Zdaj grem, oča, in če je božja volja, se jutri že vidiva na gradu. Nič hudega vam ne bo pri meni. Pogačo boste jedli in hruševo vodo pili, ako bi utegnili zmanjkati vina.“

Vzel je palico in segel očetu v roke. Pri durih je še enkrat pogledal nazaj ter splezal nato po lestvici na izbo in legel v slamo. Roke je sklenil pod glavo in skozi raztrgano streho je videl na

nebo, kjer so plesale zvezde po gladkem nebeškem podu. Pastir jim je zažvižgal polko in zaspal.

In v sanjah je začutil hladno sapo nad seboj, zato se je zbudil in mislil najprej, da je nočni veter. A zagledal je tik nad svojo glavo grozno kačo. Stezala se je skozi strešno odprtino in oči so ji krožile kakor dve žareči krogli in njen dolgi strupeni jezik je sikal proti pastirju.

„Pojdi z menoj!“

Pastir je skočil pokonci in veselo in hrabro je bilo njegovo srce. Oprl se je ob strešni tram, da se je zlomil, zavihtel se je na streho ter planil na tla.

„Pa zdravi ostanite, oča! In oglasite se kaj na gradu!“ je zaklical proti bajti in nato stekel za kačo. Popolnoma mu je izginila izpred oči in silno se je prestrašil, ker se je bal, da ne bi zamudil sreče. Ali na Gradišču se začno lomiti in pokati skale in grmelo je, kakor da je zdvijala gora, in iz viharja in groma se je pripeljala nenadoma črna kača in se zagnala v pastirja. Ni strepetal, zakaj strahu ni poznal, temveč ga je napolnilo sladko veselje. Vrgel se je k njej, objel je z rokami njen ledeni vrat ter jo poljubil v žrelo, iz katerega so rohneli in se penili strupeni plameni.

In glej, ljubica, in glejte, ljudje! V tistem trenutku je izginila kača, a na njenem mestu stoji prekrasna grajska gospodična, in pastir jo drži v svojih rokah in poljublja rožno in nebeško zarjo njenih ust. Njen obraz je sijal milejše od zvezd in z rokami je objemala pastirja in ga zavijala v biserni svoj pajčolan,

„Preljubi moj,“ so dahnila njena usta. „Glej, vse to je tvoje!“

Pastir je pogledal in pred zadivljenimi očmi njegovimi je bruhnil iz tal in visoko do zvezd grad, belo se lesketajoč in sprelep. Ves je žarel, kakor da je postavljen v solnce.

In pastir je podal roko grajski gospodični, vsej bleščeči in čudoviti, z zlato lilijo v zlatih laseh. Vrata skočijo same od sebe narazen in zaslišijo se nebeški lepe orglje in strune so zvenele nepopisno sladko. In veliko, veliko zalih devic, ki so bile čisto bele in mladeničev je stalo na pragu in ju pozdravljalo. In tako sta šla v grad: Pastir v kmečkem hodniku, njegova nevesta v svili in zlatu.

Križev pot Petra Kupljenika.

Zgodovinska povest. Spisal Pastúškin.

IV.

Starikave hiše in hišice so zevale zaspano v vrvež pod seboj, druge, novejšje in čednejše, so gledale bolj zvedavo in svečano na dolgo vrsto Brik, Solkank, Štanderk in drugih okoličank, ki so stale kraj ozke ulice za svojimi koši in pletenicami, polnimi sadja in zelenjave, ki so barantale zanjo, jo ponujale, kričale, se smejale, in se kregale. Na drugi strani, njim ravno nasproti, sta kakor dva učenjaka najhujše sorte motrila zamišljeno z raznimi odvržki in otrebki postljano cesto dva siva, črnokriža dolgouhca. Lah, ki se je gugal zraven njiju na enonožnem stolčku, se je sklanjal k tlom in mešal po visokem kupu dinj in melon, jih samozavestno narezaval vzdolž od repa do zadnjega ostanka splodelega cvetu in hvalil njih neprekosljivo dobroto. Gompa je gledal živordeče kose, ki jih je Lah vihtel v zraku in ponujal: Un soldo, un soldo! Kaj ko bi kupil? Nikoli ni še imel takega blaga na jeziku. Pristopil je in se nato naslonil s kosom zopet na zid. Komaj zasadi močne zobe v mehko dinjo, da se mu je obilni sok pcedil po bradi na prsi, kar začuje za seboj rezek glas:

„Kaj pa ti tukaj?“

Bil je Nepokoj, strog in resen, da se je Gompa zdrznil in mu je pol dojedjen kos dinje padel v prah na cesto.

„Ali ti nisem rekel tisti dan, da se moraš takoj vrniti na dom? Čemu se potepaš tod?“

„Res ste rekli, gospod varhidjakon, a nakonci sem vas vendar preprosil, da smem ostati do danes in priti po odgovor na pismo, ki sem vam ga takrat izročil.“

„Nič ni res. Moj odgovor je že v Ljubljani. Ti pa glej, da se čim prej spobereš iz Gorice. Slišim, da se pečaš s tistim Kodričem doli v Rifenbergu, ki mu je satan pamet zmešal, in tudi sam sem vaju že videl na ulici stikati glavi skupaj kakor dva potuhnjenca.“

„Kaj potuhnjenca, kaj glavi skupaj? Nič potuhnjenca, nič glavi skupaj. Na trgu ste naju videli, vole mi je prodajal.“

„Ti pa njemu tiste bukve, ki jih je hudič navdihnil. Ne boš.“

„Kaj ne bom, kakšne bukve?“

„Poznamo Kranjce zadosti, nevero nosijo čez mejo in ščuvarijo.“

Postala sta tako glasna, da so se ljudje začeli ozirati, zlasti na Gompo, ki je bil ves rdeč v obraz, ušesa so mu žarela kakor dva zublja in nosnice so mu razburjeno plale. V župnikovi sobi, sredi te tihe in gosposke slovesnosti, bi ostal plah in boječ, toda tukaj sredi krika in hrupa se je čutil bolj prostega in ni maral shraniti vsako kar tako, zlasti ne od človeka, ki danes prereče, kar je včeraj rekel.

„Vam že jaz pokažem, psom!“ in župnik je izginil v svojo vežo.

Gompa je nekaj zarobantil in se napotil na grad. Tam so mu hitro odprli. Kar je bil izročil Attemsu tisto pismo, je bil ta ves drugačen in mu je dovolil govoriti s Petrom, kadarkoli je hotel.

Tudi danes ga je sprejel zadosti prijazno:

„Odgovor vam prinesem takoj, ali župnikovega že imate?“

„Ne, in ga tudi ne dobim.“

„Kako da ne?“

„Pravi, da njegov odgovor je že v Ljubljani.“

„Toda ali vam ni rekel priti danes ponj?“

„Saj sem šel, pa me je nagnal kakor psa.“

„Kaj pravite?“

„In mi je zagrozil, da me spodi iz Gorice.“

„Ne bojte se, Gompa.“

„Saj se ne, če vi pravite.“

Namestnik je poslal Gompo k Petru.

„Ali si kaj izvedel, Andrej?“

„Ne dosti.“

„Pripoveduj.“

„Kakor sem vam že zadnjič povedal, je bil Nepokoj dva dni v Tolminu. O skakačih tudi že veste?“

„Vem.“

„Da jih je polovil?“

„Vse, vse mi je znano. Govori, Andrej: ali je ona?“

„Kaj ona?“

„Ali je ona tista, ali je Štefanija?“

„Ne razumem vas.“

„A jaz tebe dobro razumem in vidim, kako iščeš ovinkov. Čakaj, govoril bom jasno: ali je Štefanija tista nesrečnica, ki se ji je prikazoval nadangel Gabrijel, ki jo je tolpa poslušala po noči, skrivala oblastem, ki jo je ta tolovaj v črni suknji dal vkleniti in odvesti v Ljubljano? Ali je ona, ali je Štefanija, moja Štefanija? Razumeš sedaj? Reci: da! Kaj zijaš?“

Gompino lice se je razlezlo v dobrodušen smeh.

„Gospod fajmošter, kdo si je to izmislil?“

„Nihče. On sam mi je povedal. In če je vedno lagal, takrat ni, njegov satanski smeh mi je bil zanesljiv porok.“

„Kaj vam je povedal? Da je morala z drugimi v Ljubljano. In to je tudi vse. Čakajte, da vam povem. Ono obsedenko so peljali posebej tjakaj, in če novica ni lagala, so jo nemudoma sodili in obsodili na grmado. Ni bila domačinka, žlobudrala je neko čudno mešanico, menda cigansčino, njen oče da je bogat knez na Nemškem. Štefanija pa je izmed tistih, ki so se dali preslepiti prav nazadnje in ki so najmanj krivi — te, pravijo, da najbrž v kratkem izpustijo. Vse kaže, da Štefanije ne doleti nobena kazen, ali silno mila.“

„Lepe so tvoje besede, Andrej.“

„In resnične.“

Peter je skomignil z rameni.

„Andrej, te dni si bil vedno v mestu?“

„Vedno. Spoznal sem, da me ima namestnik jako rad, a Nepokoj mi ne da pokoja, v žlici vode bi me vtopil.“

„Varuj se ga, Andrej. Dolga je njegova roka, daljša kakor namestnikova. Ali nič ne veš, kako je prišel do mojih knjig?“

„Ko je bil v Tolminu, se je zgodilo. Poslal je nekoga k Hohenburgu v Loko in z njegovo močjo jih je dobil.“

„Škoda, da se takrat nisi vrnil takoj. Ali da bi bil Nepokoju vsaj naskrivoma sledil in skušal poizvedeti njegove načrte, mogoče bi se ti bilo posrečilo to zabraniti. Tako pa, zdaj še to!“

Peter se je zamislil. Nato je dvignil glavo.

„Tukaj mi ne moreš dosti pomagati. Eno prošnjo mi izpolni, Andrej. Pri spominu na tvojega rajnega očeta te zaklinjam, Andrej, ne odbij mi prošnje!“

„Kar je bilo v moji moči, gospod fajmošter, sem vedno rad storil za vas, in sami veste, da še storim.“

„Vedel sem, Andrej, da boš tako odgovoril. Hvala ti! Andrej, pojdi v Tolmin, vprašaj po kaplanu, povej mu, da prihajaš v mojem imenu . . .“

Peter je govoril počasi, nenavadno tiho, ne kakor bi se bal, temveč poznalo se mu je, kako iztežka mu lezejo besede iz grla, druga za drugo, mukoma, počasi, kakor da je vsaka velik kamen, ki ga vali slaboten otrok po rebri navzgor.

„In kaj še?“

„Reci mu, da prihajaš v mojem imenu, da te pošiljam jaz, iz Gorice . . . Ta kaplan, glej, Andrej . . .“

Zopet mu beseda ni hotela iz grla.

„Slišal sem, da je tudi on spoznal resnico Lutrovega nauka.“

„Da, tudi on, tudi on, Andrej. Da bi je nikoli ne bil! Ta kaplan, glej, Andrej . . .“

„Porečem mu, da me pošiljate vi, gospod fajmošter.“

„Da, tako mu reci, in ga vprašaj . . . Ti še ne veš, moja Štefanija . . .“

„Je bila pri njem. Povedala mi je Katra, ko sem odhajal.“

„Bila je pri njem. In zdaj, Andrej, pojdi in ga vprašaj, kje je zdaj.“

„V Ljubljani, gospod fajmošter, to veva tudi midva.“

„Ne tako, Andrej! Res, v Ljubljani. A ti pojdi k njemu in ga vprašaj, kdaj je šla od njega in kako je šla in zakaj, kako so jo vlovili, kako so jo zvezali, vse, vse natanko, Andrej.“

„Bom.“

„In, čakaj, še to: Andrej, pravkar si mi pravil o ciganki. Mogoče ti delam krivico, a meni se je vedno zdelo, da ne govoriš popolnoma po vesti.“

„Ali, gospod fajmošter! Vse, kakor sem izvedel!“

„Bodi. Kakor si izvedel. A tam nisi bil. Videl nisi. Andrej, pri spominu na tvojega očeta, še enkrat, povprašaj pri kaplanu, kjerkoli moreš, a drži se naših ljudi . . . Ker mene, Andrej, muči še vedno grozna misel . . .“

„Nemogoče. Kam pa mislite, gospod fajmošter? Potolažite se, pojdem, poprašam, vse prebredem in vam prinesem gotovih, zanesljivih in z božjo pomočjo tudi ugodnih novic.“

„Andrej, pri spominu na tvojega očeta, stori tako. Vedno si mi bil mil in drag, a potem, Andrej, te bom ljubil kakor sina.“

„Še danes odpotujem. Namesto po Vipavski dolini, koder sem bil namenjen v Ljubljano, grem najprej v Tolmin in odtam v Ljubljano. V štirih dneh upam biti že zopet nazaj.“

„V štirih dneh, Andrej? Cela večnost! Ali ne moreš samo v Tolmin in nazaj?“

„Gospod fajmošter, namestnikov odgovor moram izročiti osebno gospodu Krištofu v najkrajšem času. In premislite tudi to: tam je Štefanija, prinesem vam lahko novic iz njenih lastnih ust.“

„Pa zbogom in srečno hodi!“

V.

Peter je sedel na slamnjačo, glava mu je omahnila v dlani. Andrej laže, Andrej laže! In zopet: vse kar je povedal, zna biti resnično A ta ciganka . . . Zakaj mu je prav takrat zastajala beseda, zakaj je trepetala zbežnost v njegovem drugače mirnem, trdnem pogledu, zakaj ga je moral obrniti štiri, petkrat v stran? In kadar se vrne, kdo ve, če ga še najde tukaj, če ga sploh še najde. Ha, namesto da bi šel sam k njemu, udril sredi noči v njegovo spalnico, ga zagrabil za vrat v tisti nesramni postelji, mu pokleknil na prsi in mu zavpil v obraz: tat, prešestnik, razbojnik, nedolžnost sèm, Turek, tolovaj, zaklad sèm, ki sem ti ga zaupal, jaz slepec. Brezvestnež, lump, Štefanijo sèm, mojo malo Štefanijo! Namesto da bi izdril nož izza pasu in mu ga zapičil med rebra, ga razmesaril in razmetal mrcino na vse štiri vetrove psom in krokerjem, namesto da bi izvršil, kar zahteva od mene nebo in narava — moram prhniti, gniti, umirati, molče žvečiti svoj gnev, da, še celo pametnega se moram kazati in hladnega in treznega in preudarnega in mirno prenašati, da mi bogaboječji rabeljni trgajo srce in križajo do smrti moj spomin na Štefanijo . . .

„Peter, Gompa je odpotoval, to menda veste?“

Bil je namestnik. Tiho je odprl duri, tiho je vstopil in sedel poleg Petra na slamnjačo.

„Peter, te dni, ki vas imam tukaj, ste se mi priljubili.“

Peter je molčal.

„Da, priljubili ste se mi. Zato bi rad spregovorill z vami prijateljsko besedo.“

Peter je zopet molčal.

„Peter Kupljenik, odkrilo se mi je marsikaj, kar mi je bilo prej neznano. Ne smete misliti, Peter, da so vsi, ki pridejo z vami v dotiko, sami Nepokoji.“

„Tega nisem nikoli mislil.“

„Mnogo jih je, Peter, ki se morajo samo kazati take. Mnogo jih je, ki mrdajo nad Nepokojem in mu morajo vendar kazati prijazno lice. Mnogo jih je, ki si ne smejo upati z barvo na dan.“

„In če je dovoljeno sklepati, ste vi tem mnogim naklonjeni.“

„Dobro skleplate. Zato si lahko mislite, da skušam dobri stvari pomagati, kjerkoli morem.“

„Škoda, da je tako malo vam enakih.“

„So, Peter, a ne smejo biti. Že nekaj let imamo pri nas tako gonjo, da je groza. A glejte, vsi Tavčerji in Bizantiji, vsi Caligarisi

in Nepokoji, vsi vikarji in škofje, vizitacije in odloki, vse to je samo pepel, ki je zakril tlečo iskro, ugasnil je ni. Vam se godi, kakor stoji v evangeliju: In pošljejo k njemu svoje učence in Herodovce, naj ga zalezujejo in naj se hlinijo pravične, da bi ga mogli ujeti v besedi in izdati gosposki in rokam deželnega oblastnika. A glejte modrost in pravičnost božjo: deželni oblastnik, to sem jaz! Dolgo smo se morali skrivati, mnogo naših prijateljev je moralo, ker so bili za resnico preočito vneti, iz domačije za mejo. Toda zdaj, ko sta si Oglej in Gradec radi škofovske palice v laseh, tako hudo v laseh, da kar eden zida, drugi podira, zdaj upam, se bomo smeli tudi mi nekoliko razmahniti. Nepokoju se nekaj dozdeva, rad bi dvignil zagrinjalo, a je prisiljen molčati, ker me rabi pri kovanju škofovega križca. Jaz sem uverjen, da mi ne boste odtegnili svoje pomoči.

„Če mislite, da vam z zvezanimi rokami, preganjan in sovražen kakor sem, lahko kaj pomagam, sem rad pripravljen.“

„Mi se giblremo, Peter Kupljenik. Nocoj se zberemo v grajski kapelici, na skrivnem zaprvo in tako, da ne bodo tenkosledi nosovi ničesar slutili. Radi bi se skupno navdušili, si utrdili vero, a nimamo boritelja, nimamo duševnega vodnika. Vi, ki ste se z lepimi govori, z vneto, prepričevalno besedo tako proslavili, da morate radi tega po ječah in sodiščih, nas gotovo počastite s tem, da nam naklonite nekaj podžigajočih, vneme polnih besed, ki se malodušna srca ob njih zopet ogrejejo.“

„Kakor vidim, je torej vse samo preizkušnja, dasi se mojemu slepemu očesu včasih zdi, da me je nebo popolnoma zapustilo. Kako so me vaše besede potolažile! Saj veste, da se rad in z veseljem odzovem vašemu prijetnemu vabilu, in želim samo, da bi moja beseda mogla seči globoko v duše, ki jih žeja po resnici in ljubezni.“

„Torej nocoj. Ure vam ne morem še natančno povedati, a upam, da okrog devetih.“

„Kadar vam drago, samo pazite, da se kaj ne iztroši. Ali bo tudi kaj žensk?“

„Tudi.“

„Previdnost, gospod! Jaz govorim iz izkušnje. V verskih stvareh ženska lahko mnogo koristi, lahko pa tudi še več škoduje.“

„Vem, a bodite brez skrbi.“

„Če svoje ljudi dobro poznate, se zanesem na vas.“

„Da vas pomirim, vam povem, da bode izmed žensk moja žena, žena mojega brata in moji starejši hčerki.“

„No, potem sem popolnoma miren. Ko bi bile tudi ženske izmed ljudstva, te, veste . . .“

„Bodite brez strahu. Še nekaj. Jutri na vse zgodaj, pri prvem svitu, bi vsa naša družina rada sprejela sv. obhajilo iz vaših rok. Za moji dve hčerki bo to prvo njuno sv. obhajilo. Morda se vam bo čudno zdelo, če vam povem, da bo imela Roza, mlajša, o sv. Roku šestnajst let za seboj in da ni še bila pri mizi Gospodovi. Pred dvema letoma je bila že pripravljena, pa je prišel ravno en teden pred določenim dnevom nuncij iz Gradca, in tako je vse razpadlo. Moja žena, ki je imela takrat še svoje pomisleke, je hotela, naj gre Roza vseeno s tistimi, ki jih je bil zbral Nepokoj za prvo obhajilo. Jaz, veste, da nisem mogel dovoliti. Potem pa tudi ni bilo več prilike. Upal sem za trdno, da mi Bog nakloni tudi še to veselje, in res mi ga je prihranil za jutri. Brž po obhajilu se odpeljemo vsi štirje v Vipavo k Lanthieriju, kjer ostane moja žena s hčerkama do jeseni.“

Določila sta še to in ono in še dolgo potem, ko se je namestnik že poslovil in so njegovi koraki umolknili na mostovžu, so vse njegove besede glasno odmevale v Petrovi duši. Od edeninštiridesetih pomladi, ki so že smuknile mimo njega v večnost, se mu je hipoma zazdelo, da jih je komaj polovica za njim. Začel je živahno mahati z rokami kakor novonastavljen, deviškomad kaplan, ko se v soboto popoldne uči skrbno sestavljene pridige, ki namerava ž njo drugo jutro presuniti kmetom srca do solz, tercijalkam do glasnega ihtenja. Vse, se mu je zdelo, kriči v njem in uka in poje novemu solncu nasproti. Prijemal se je za prsi, da ne bi odmevalo preglasno iz njih visoko navdušenje, ki jih je tako nenadoma napolnilo, da ne bi segel ta pojoči odmev prek debelega obzidja doli do župnika Nepokoja. Naenkrat — kdo bi vedel, po katerih postavah — je videl pred seboj tega človeka, kako mu je molil njegove knjige pod nos in ga bičal s tako porogljivim smihotanjem, da je v Petru vse kipelo in plalo in se je komaj premagal, ko mu je prišlo na misel udariti s pestjo po tem suhem ščetinastem licu, pokrite m s fino, tenko kožico, da bi se vse koščice razsule v njem in se razletele. Gledal je ta obraz pred seboj in hipoma je začutil da mu polzi nekaj mokromrzlega vzdolž hrbtenjače proti križu, ko se je nenadoma spomnil, da bi se znalo zgoditi tako-le: ravno ko bi on, Peter, nagibal kelih v rožnonapeta usteca Attemsove Rožice, bi pridrl v svetišče ta hudičev služabnik božji, zahihital bi se, mu izbil

kelih iz rok in pahnil Rožico z bogoskrunsko roko, da bi omahnila vznak in omedlela.

Ko je padel večer na mesto in se je mrak umaknil temi, je prišel namestnik, kakor je bil obljubil, in je spremil Petra v borno razsvetljeno kapelico. Peter je stopil na nizek oltarček in v širokem, napetem pogledu, ki ga je poslal po kapeli, se mu je oko brž privadilo razločevati zabrisane poteze, ki so se risale v pomanjkljivi svetlobi z večjo ali manjšo razločnostjo. Čisto spredaj je videl nekaj ženskih obrazov, ki so gledali pobožnovneto na oltar in mu s pričakujočimi pogledi kar odpirali ustnice, da bi čim prej zaslišali dolgo pogrešano božjo besedo. Za njimi so se vrstile moške glave, z bradami in golobrade, z brki in brez njih, z nagubanimi in gladkimi obrazi: kakih trideset, je pomislil Peter. In kakor samaodsebe so se mu odprla usta in so govorila:

„Bratje in sestre v Gospodu! Pred malo dnevi me je prijatelj — zdaj že ne več prijatelj — opozoril na katakombe in pripomnil, da bi jih morali tudi mi posnemati. Takrat nisem mislil, da mi bo že čez par dni dodeljeno, videti to misel uresničeno. In glejte, nočaj vas vidim pred sabo lepo število, kakor bi si ga ne bil tukaj nikoli nadejal, vidim vas, kako željno čakate božje besede. Dragi moji, ljubezen do božje besede, do tiste besede, ki si je svet podvrgla in si ga še podvrača . . .“

Beseda se je ustavila, oko je planilo k vratom, ki so se hrupoma odprla in izbruhnili v kapelo kopico svetlih čelad in bliskovitih mečev. V tistem hipu so ugasnile tudi vse tri plamenice, ki so gorele v kapeli, in tema je zagrnila krik in ropot, kletve in zdihovanje, ki se je odbijalo od ozkih sten.

(Dalje prihodnjič.)

Janko Glaser:

Sebi.

Pozdravi tujca, ki te sreča sam,
bodi bratovsko dober, kot da si napotil se v božji hram!

A ne pozabi, da imaš obraz:
i Kristu, barabi pokaži na sebe: to sem jaz! —

In ako nekoč umre ti kri v dlaneh,
udano in skromno zakleni se vase: lagati je greh!

K Milčinskega Pravljam.

Oton Župančič.

S priznanjem je sprejela naša kritika Milčinskega pravljice¹ in tudi jaz jim želim srečno na pot, dasi je moje stališče nekoliko drugačno, nego so ga zavzeli dosedanji njih ocenjevalci. Meni namreč se zdi ta knjiga večjega narodno-pedagoškega pomena, nego estetske vrednosti.

Resničen je tisti mnogo ponavljani izrek, da je iz slovstva za deco najboljše komaj dovolj dobro. Na drugi strani pa je tudi res, da je otrok najzhenialnejši čitatelj. To mislim tako, da gre s svojim instinktom vsaki knjigi, ki jo dobi v roke, naravnost do njenega jedra, kakor gre čebela vsaki cvetlici naravnost do medu. In pri tej knjigi pojde preko sloga in tona do snovi; in tako bo sprejela naša deca vsebino narodne pesmi in narodne pravljice v svojo dušo. Za sedaj potom pravljic Milčinskega, zakaj klasičnega in definitivnega pečata jim pisatelj s to zbirko pač ni vtisnil.

Po mojem je krenil že takoj izpočetka na napačno pot: nikar da bi se bil lotil narodnih pravljic samih ter jih priredil za deco, je prelil narodno pesem v prozo — nekak narobe-alkimist. Ali ni tako delo odveč? Zakaj ne bi srebala naša mladina napoja narodne pesmi naše iz čistega, pristinega vrela, mi ni jasno. Ni mi jasno vkljub mnenju nekaterih, ki jim je narodna pesem oblikovno in vsebinsko manj vredna, in se jim zdi, njim, pustim akademskim dušam, od Štreklja nakopičeno gradivo za papirne zgradbe znanstvenikov in pesnikov naših. Mi, kar se nas je pojilo že izza mlada s svežostjo in ritmiko narodne poezije, se moramo takim profesorskimi doktrinami upreti s prepričanjem, ki raste iz izkušnje lastnega življenja in ni posledica kakršnesibodi teorije o narodni pesmi. Milčinski, vem, da ne spada med nje, mislim pa, da je ob tej priliki na mestu beseda s tistimi suhoparnimi idealisti po vsej sili, ki hočejo nadomestiti krepke, prvotne zvoke, v katerih je dal naš narod izraza svoji misli, s plitkimi navdušujočimi tiradami in zdravicami ad hoc. Ako hočemo postaviti svojo kulturo in svojo misel na svoj, slovenski temelj, se ne bomo hodili gret k slami navdušenja, ki je tako dober kup, nego k onim silnim grmadam, ki so se razpalile

¹ Z risbami G. Birolle in M. Gasparija. Založil L. Schwentner v Ljubljani. 1911. 8°. 4 l. + 135 str. Cena vez. K 4.—.

ob srcu naroda, ko je bilo v največjem zanosu radostij in bolečin. Tam nam je iskati onega duševnega ozračja, ki tvori poleg jezika in mogoče celo v večji meri nego jezik sam, narodnost, in deli narode z nečim neopredeljivim in neizrecnim, v katerem se kristalizuje narodna duša. Govorim o onih notranjih glasovih, pojočih v tajni a mogočni govorici, ki jih je polna naša zemlja, o onem skrivnostnem fluidu, ki veže prejšnje rodove s poznejšimi, o vsem osnovnem tonu narodne individualnosti. Ta bajni ton iz davnine, ako je živ v živih dušah, zveni nezavedno v pravem našem človeku in ga brani tujih vplivov. Zato se porenegati najlažje človek, v katerem onega osnovnega tona ni, — poznamo jih le preveč tistih izrodov, ki jim ni verjeti navzlic vsemu širokoustenju in krilečim gestam. To je ono polizobraženstvo (po čuvstvu namreč), brez one svetosti v sebi, ki ti daje odporno silo, ki zavrača po mirni instinktivni reakciji od sebe vse, kar se ne prilagodi krepkemu ritmu krvi in pasme. Dočim je tistemu, ki mu zveni v notranjosti neprenehoma ona struna, drameča strune-sorodnice, da ji prilagajo, nemogoče potujčiti se — varen hodi po daljini, ker čuti tajno vez nazaj, ne boji se za svojo individualnost in za svojo narodnost, ker ve, da je ne more izgubiti. S tako vsebino pa se polnijo duše samo iz globin, kjer vrvrajo in mrmrajo skrivnosti narodne duše — tam so srkali svojo moč vsi pravi gradniki naše kulture, zavedno ali nezavedno.

Milčinski je pokazal pot. Iz njegove knjige zveni tisti skrivnostni ton, dasi ga je mestoma po nepotrebnem pretrgal in ušel v takozvani humor in postranska, pravljici in mladini tuja namigavanja. Kakor kaže izbor pesmi, je Milčinski nežna, mehka duša. Ni se lotil junaških pesmi, in temu primerno v njegovi knjigi vobče ni krepkejših, trših akcentov — jezik mu je lehak in skoraj bi dejal šibak; malo preveč cvetličnja in kodranja si dovoljuje — narodna pesem ima ravnejše in priprostejše poteze, tok njenega pripovedovanja je bistrejši. Srečna, mogoče najsrečnejša je po mojem predelava „Desetnice“. Tako čista je, da je v tem slučaju pridobila. Z bistrooko intuicijo se je zazrl Milčinski v zamišljeno sočutje našega naroda, ki vidi v bednem brezdomcu zaveznika skrivnih prirodnih sil, vidca in vedeža in pomočnika navadnim ljudem. Najstarejši dokument, v katerem je izrazil slovenski narod, da ume delo svojih umetnikov in globlji moralni pomen njihovega trpljenja. Tudi Birolla je pojml „Desetnico“ globoko, njegova risba je pobožna, kakor slika svetnice. Med najuspelejše bi štel tudi pravljico „Krivični mlinar

in njegova hčerka“, z istim etičnim motivom kakor pri „duši majceni“. Spretno je spojil pisatelj v harmonično celoto dve pesmi v „Omeru in Omerki“. Žal, da mu sredi gladkega pripovedovanja nenadoma izpodrsne. Omer in Omerka, nesrečna ljubimca, sta se sredi širokega polja srečala. Srečala sta se, nič nista rekla, le objela sta se in umrla od prevelike tuge. — To je gola, čista resnica! — pripomni Milčinski. Bilo bi res, ko bi bil to zamolčal. Tako pa, žal, ni, in ena najnežnejših pravljic je izgubila svoj bajni čar. Škoda. Za primer takozvanega humorja naj opomnim „Gospoda in hruške“. Čemu tista znanstveno eksaktna razlaga, kako se čas prede? Tisto razkladanje se čita kakor persiflaža prav natančnega, a zato neplastičnega opisovanja — najsi je to mesto tako mišljeno, tukaj nima opraviti prav ničesar. Namestu živega naivnega pripovedovanja literatura, papir. Takih mest je hvala Bogu malo. Z „Gospodom in hruško“ je imel pisatelj pravzaprav nesrečo. Prvič, zakaj jo racionalizira? S tem ni postavljena na nič realnejša tla, meni se zdi celo nasprotno, da ji izmanjkuje tembolj temelja, čimbolj jo hoče postaviti pisatelj v realnost. Druga nesreča: v Štrekljevi zbirki je ta pesem nepopolna, in zato je iskal Milčinski izhoda s poanto, ki je precej za lase privlečena, preliterarna. Koliko več humorja je v priprosti narodni pesmi, naj razsodi čitatelj iz naslednje, ki mi je ostala od mladih nog v spominu:

En gospon je pošlal
 ven, ven, ven, ven
 en'ga medveda
 ven, ven, ven, ven.
 Ker neče ta medved te hruške potrest',
 da b' doli padale —
 ta gospon je poslal
 ven, ven, ven, ven
 enega jagra
 ven, ven, ven, ven.
 Ker neče ta jager medveda strelit',
 ker neče ta medved te hruške potrest',
 da b' doli padale —
 ta gospon je poslal i. t. d.
 eno pal'co . . .
 Ker neče ta pal'ca t'ga jagra pretepst' . . .
 ta gospon je poslal . . .

eden ogenj . . .
 Ker neče ta ogenj te pal'ce sežgat' . . .
 ta gospon je poslal . . .
 eno vodo . . .
 Ker neče ta voda t'ga ognja polit' . . .
 ta gospon je poslal . . .
 enega vola . . .
 Ker neče ta vol te vode popit' . . .
 ta gospon je poslal . . .
 en'ga mesarja . . .
 Ker neče mesar tega vola zaklat' . . .
 ta gospon je poslal . . .
 enega vraga . . .
 Ker neče ta vrag t'ga mesarja vzet', . . .
 ta gospon je šel zdaj
 ven, ven, ven, ven,
 sam je šel gospon
 ven, ven, ven, ven:
 in brž je ta vrag t'ga mesarja uzel,
 in brž je mesar tega vola zaklatl,
 in brž je ta vol to vodo popil,
 in brž je ta voda ta ogenj polila,
 in brž je ta ogenj to pal'co sežgal,
 in brž je ta pal'ca t'ga jagra pretepla,
 in brž je ta jager medveda strelil,
 in brž je ta medved to hruško potresel,
 so doli padale . . .

Kaj je treba tu še kaj drugega? Kod je kolovratil ta humor, predno je prikolovratil do nas, ne vem; vem pa, da imajo podobno pesem tudi Nemci, kaže torej, da je motiv priljubljen in daleko razširjen.

Pa dovolj. Čitatelj, ki mu je knjiga namenjena, ne bo cepil dlake; zanašam se na njegovo ženijalnost, ki bo prodrila knjigi naravnost do jedra, to jedro pa je sladko.

Nova žival.

F. Milčinski.

Moja kuharica Jera je zbolela in šla domov. Ni treba nič misliti, čeprav sem samec. Svoje lastno gospodinjstvo s svojo kuharico imam zgolj zato, ker ljubim pri kosilu sezute čevlje: drugega veselja itak nimam na svetu. — Jera je torej zbolela in šla domov, pa upam, da ni nič nevarnega. Jera je poštena žival, le to slabost ima, da me hoče spitati. Kadar me pride sestra obiskat, učiteljica je tam med Dravskimi Poljanci, vsakikrat se ji pohvali: „Naš gospod so se zredili.“ Drugega programa nima. Meni pa je stvar zelo neljuba; imam tako službo in take stranke, da mi je večkrat izpregovoriti kako resno besedo o zmernosti in varčnosti, sam pa tehtam 85 kil. To je zelo neprilичno. Sicer pa je pridna in skrbna in predno je odšla domov se zdraviti je sama še po-brigala se za namestnico.

Nova kuharica, Jerina namestnica, je majhna, tiha in delavna žival. Kako ji je ime, ne vem; povedala mi ga ni, meni pa se ne ljubi, jo izpraševati po njem. Vesel sem, da imam doma mir in da mi ni treba govoriti.

Njen pravopis je bolj slab — zabeležuje namreč svoje izdatke. „Ule“ je olje, „zile“ je zelje, „promp“ je krompir in „frtjola“ je karfijola ali cvetača. Kuha približno v isti dobroti kakor piše.

Sicer pa je prijazna: pozdravi me, kadar domov pridem. Jera ni tega nikdar storila. Morebiti ji je bilo od izpovednika prepovedano.

Bog ve, ali je moja nova žival že kdaj kod drugod kaj kuhala, ali sem tako srečen, da uživam prvence njenega delovanja na tem polju. Tako se mi zdi, kakor da hodi nova pota in zasleduje nove cilje.

Kuha v znamenju slane luže.

N. pr.: Siva luža in nevesekaj je notri: to je juha.

Ali pa luža in v luži plavajo zelena peresca: to je salata.

Ali pa mrko močvirje, plašno zro iz njega nejasna telesa: to je golaž.

Enpot je postavila na mizo rjastorjavo lužo s cinki in notri ni bilo ničesar: to je bila neka omaka, pa nisem dognal kaka. Vprašati se mi ni ljubilo: vesel sem, če mi ni treba govoriti.

In vse zasoljeno!

Enkrat sem ji vendar rekel: „Slišite, vsako reč preveč solite!“ Zamerila mi ni, le rekla je: „Če ni slano, ni dobro!“ In solila je svojo pot naprej.

Je pač individualiteta; kuha kakor ji velewa srce, ne kakor bi ugajalo občinstvu!

Tolažim se: Bog ve, čemu je to dobro. Morebiti shujšam, močno bi me veselilo! —

Peči tudi ne zna. Njene pečenke so kuhane, blede so in drugega nimajo okusa, nego slane so. Pričnem jesti, pa ne vem, ali je od svinje, od teleta ali od govedine; le toliko vem: zanič je! Lačen grem v posteljo, tega nisem bil vaju.

Pa saj je spanje bolj zdravo, ako želodec ne tišči . . .

Drugače je pridna, ne morem nič reči. In snažna je. Če pogrinja mizo in zapazi na žlici ali na krožniku kak madež, recimo od muhe, ročno vzame žlico ali krožnik, dahne na madež in ga odstrga z nohtom.

In varčna je. Rabljene zobotrebce vse zopet nazaj spravi v posodico.

Le na hlače se ne spozna. Odragal se mi je gumb, prišla ga je, pa ne tja, kjer je manjkal, ampak drugam. —

Ne vem, ali tudi drugi ljudje jedo krompirjevo salato s papriko ali je to zgolj osebna niansa moje nove živali. In pa hrenovo omako z grahom notri . . .

Jako malo jem, upam, da izdatno shujšam.

Kako stvar, ne rečem, še skuha tako, kakor kuhajo drugod, n. pr. krompir, jajca; tisto jem. Klobasa pa ji je zadnjič že izpodletela — vsaj za moj subjektivni okus. Svojega okusa seveda ne vsiljujem nikomur, morebiti je bila torej klobasa izborna, le jesti je nisem mogel.

Kombinacije ima moja nova žival čudne ali recimo izvirne, n. pr. mrzla gnjat in zraven žganjci z mlekom, ali pa pri govejem mesu za prikuhi hren in salata, ali pa hkratu s praženim krompirjem še krompirjeva salata. —

Kakih pet kil, se mi zdi, sem že shujšal. Še za kakih pet bi rad, pa bi bil srečen. Tako si prihranim pot v Rogaško Slatino in stroške. Rajši novi živali par kronic priboljšam k plači . . .

Opoldne mi je pripravila cvetačo ali „frtjolo“, kakor ona pravi. Načel sem jo, notri je bil zacvrt kuček ali hrošč. Jaz nisem učenjak, zato ne vem povedati, kake vrste je bil ta kuček ali hrošč; okrogel život je imel in precej nog in velik je bil kakor leča. Tfej! Kukcev

ali hroščev katerekoli vrste ne ljubim v cvetači, jaz ne! Rad vpoštevam vsakogar prepričanje in okus, zahtevam pa odločno, da se vpoštevata tudi moj okus, zlasti med mojimi štirimi stenami! Tero-rizirati se ne dam po novih potih in ciljih!

Vsaj dva dni ne bom nič jedel!

Pa naj bo! Ako se sedaj ne iznebim trebuha, nikoli se ga ne bom.

Dekleta me že gledajo prijazneje, mislim, da se vidim mlajši!

* * *

Vražja smola! Moja nova žival mi je zbolela. Zdravnik pravi, da ima strahovito pokvarjen želodec in da mora takoj v bolnico, tam ji bodo, ne vem, želodec obrnili, nanovo tapecirali in zlikali. Majal je z glavo, očitajoče me je pogledal in me vprašal, s čim sem jo pravzaprav krmil. Glej ga dedca, saj je ona kuhala, ne jaz. Bogve, ali je sploh bolna v želodcu . . .

Žal mi je, da me prav sedaj zapušča sredi mojega zdravljenja zoper debelost . . .

Šel sem na kolodvor, da oddam pismo na prejšnjo kuharico Jero, kako ji je z zdravjem in kaj misli. Pri tej priliki pa sem se tehtal. . . .!!!

Torej tako!

Kaj naj rečem! Vsak človek ima pač svoj dar: temu se vsaka figa izpremeni v balado, drugemu vsak ugrizljaj, naj je še tako zoprn, v mast! Jaz bi se nemara redil, če ne bi drugega jedel kakor zelene pajke! Devetdeset jih imam! Za pet kil sem se torej zredil, pa ob tej hrani!

Obupal bi! —

Ali pa se oženil!

Na cesti sem srečal gospodično Marijo, vseh mi je, ker je pametna, vse se lahko z njo pomeni.

Potolažila me je. „Debeli ste? Kaj še! Suhi ste!“ je rekla. „Saj ste še vedno bolj dolgi kakor široki.“

Držala se je čisto modro. Taka prijaznost človeku dobro de. Njo vzamem!

Kaj sem hotel reči — seveda, če me hoče.

Iz življenja Tomaža Križaja.

Povest. Spisal Josip Hrstar.

Prvi del.

Načrti.

I.

Pred Polajevo gostilno v Preloki so blesteli kostanji v polnem cvetju. Visoko nad streho so se dvigali njih košati vrhovi, cvetje se je sipalo po opeki in žlebovih. Od jutra do večera je šumelo in se preletavalo med vejevjem, rahlo so se zibale veje, podrhtavali in svetlikali so se zeleni nagubančeni listi, kopajoči se v veselih, nagajivih pomladnih solnčnih žarkih.

V nedeljo zjutraj je bilo. Oče Polaj je stal pred vrati in gledal na nebo. Žarel mu je obraz veselja, videl je že v duhu, kako bodo popoldne oživele vse te mize pod kostanji, kako bodo zasedli gostje iz bližnjega trga sleherni stol, zakaj kdo naj bi ostal doma ob takšnem vremenu, ko človeka nosijo noge same ob sebi, ko se ga poloti hrepenenje, ki mu daje krila, da ga nesejo kakor lahko ptico čez gore in dole. Razni obrazi se bodo prikazali, polni, rdečelični in okrogli, vdrti in blede, zabuhli in izplaknjeni. Vsekrižem bo vrvelo in šumelo, smejalo se in klicalo, a najlepši in največji užitek bo imel oče Polaj sam, takole proti polnoči, ko bo zaprl vrata svoje sobe za seboj, ko se bo usedel po stari in lepi svoji navadi v starinski naslanjač, odprl mošnjo ter začel preštovati izkupiček današnjega dne. Počasi, vsako desetico je treba iznova obrniti, vsako kronico na vse strani potipati in bankovce pogladiti, kakor bi jih hotel izlikati. To delo je očetu Polaju najlepše nadomestilo za uspavalno pijačo. Ko je vse tako lepo prešteto, izračunjeno in spravljeno na oni znani, z vsakim dnevom bolj rastoči kup, tedaj se zlekne zadovoljno na svojo že nekoliko let samotno vdovsko posteljo in takoj zaspi, z zadovoljnim smehljanjem na debelih ustnih. In prijetne, ščegetajoče sanje ne izostanejo . . .

„Hoj, Milena, kaj se obotavljaš? Solnce je že visoko, s stranskih vasi že vro skupaj ljudje, da se bodo naužili božje besede gori na našem griču, a mize še niso pogrnjene, stoli še ne porisani. Ali spiš tam notri za ognjiščem?“

„Takoj, takoj, oče!“ se oglasi iz veže dekliški glas. „Samo te čaše od snoči še izplaknem in pospravim. Dekle še ni od prve maše, a sama ne morem vsemu kaj.“

„He, hiti! Ali pa čakaj, daj semkaj meni prte, zakaj bi pa jaz sam enkrat ne pogrnil? Kaj se smeješ, dekle?“

„Narobe jih boste pogrnil, oče, ko jih niste pogrinjali že toliko časa. Saj veste, kdaj je bilo zadnjič,“ se smeje Milena.

„Pustiva to, dekle, tisti dan so me bili opili, a še danes ne vem, kako se je moglo zgoditi kaj takšnega. Gotovo je imel tisti suhi lekarnar kakov prašek s seboj, ki mi ga je potresel v kozarec. Drugače bi Polaj ne bil pijan.“

„Pogrnil ste prte v kot po tleh in hoteli ste se postaviti na njih na glavo.“

„Molči, ti pravim! Daj prte!“

Polaj ni bil tako hud, kakor se je delal. Sam pri sebi se je smejal vselej, kadar se je spomnil na oni dogodek, ko se je postavljaj na glavo, on, priletel in precej trebušen dedec, in to pred golobradnimi trškimi mlečneži. Pa to ga je napravilo tako popularnega, da se je raznesla nadaleč njegova slava in da se je od tistega dne podvojilo število njegovih gostov. Čemu bi torej bil hud ob tako lepem spominu?

Vzel je prte in jih nesel pod kostanje pred hišo ter začel pogrinjati mize. Pri tem si je polglasno žvižgal ter se vedno oziral po cesti navzdol, ako ne bo kdo zavil proti njegovi gostilni . . .

Solnce je lezlo višje, bolj in bolj so se začeli poljubljati topli žarki s koprnečimi cveti, in zadehtelo je naokoli, da so se širile prsi in z veliko slastjo vsrkavale ta čute omamljajoči vonj. Narahlo je završalo po vzduhu, pomlad je plula po njem na nevidnih, lahkih perotih, troseča svoje darove po dolih in bregovih, sipajoča svoj blagoslov v vsako, še tako žalostno in nesrečno srce. Oj, koliko jih je ozdravila, vsaj za nekoliko hipov potolažila, koliko bolesti ublažila! Hvaležen ji je bil človek, hvaležne ptice pod nebom, hvaležno polje in daljna plan, hvaležen vrt in gozd, hvaležna trata in potok. Vse ji je iztezalo nasproti svoje roke, se ji klanjalo, klečalo pred njo.

Tačas je stopil pod Polajeve kostanje gosposki človek. Čez levo ramo mu je visel siv površnik z rumenkasto svetlikajočo se podvlako; v desnici je nosil došlec majhen ročni kovčeg, ki ga je sedaj postavil na prvo mizo. Nanj je položil tudi površnik ter se potem ozrl po senčnatem prostoru.

„Čedno je tukaj,“ je dejal poluglasno. „Dalo se bo odpočiti in skoro gotovo bo dobiti tudi kaj dobrega pod zob, zakaj vse izgleda nekam mestno.“

Polaj se mu je približal ter privzdignil v pozdrav svojo črnogorsko čepico.

„Ugaja vam tukaj, kaj ne, gospod? Dobra ušesa imam, slišal sem, kar ste govorili sami s seboj. Pa ne da bi se hvalil, res je lepo tukaj in tudi dobro, zlato kapljico imam. To vam lahko povedo vsi tržani, ki hodijo vsako nedeljo semkaj. Gospodu sodniku se svetijo od veselja oči in lica, ko sedi s svojo častljivo družino tamle pri tretji mizi in ga prazni kozarček za kozarčkom do poznega večera. Gospod davkar in kontrolor si takole kmalu popoldne zapojeta, veste, takole natihem, da se komaj sliši. Gospod lekarnar in trgovec Kajdiž, ta dva . . .“

Polaj bi bil še nadalje razkladal lepe lastnosti svojih pivcev, a došlec mu je segel v besedo:

„Že dobro, gospod gostilničar, že dobro. Saj jih bom kmalu spoznal sam in osebno. Vidite, jaz sem novi kancelist, Tomaž Križaj, ki sem pravkar na potu, da nastopim v trgu svojo prvo službo. Koliko pa je še do tja?“

„E, kaj bo, pol ure je, pa nič več, nič manj. Trije kilometri so, prvi v Kačnici, drugi na Osojah, a tretji na trškem mostu. Če pa greste iz trga sem, je prvi na mostu, drugi . . .“

„Vi ste jako zabavni, gospod gostilničar. Ne čudim se, da zahajajo tržani radi k vam. Toda, s čim mi lahko sedaj postrežete? Lačen sem in žejen,“ je dejal smeje se Tomaž Križaj.

„E, prosim, da sedete. Glejte, tako! Za navadne ljudi h katerim pa vas ne prištevam, imam onega po štiriindvajset, veste, po njem laže vriskajo, za ljudi srednje vrste, to je takšne, ki plačujejo do dvajset kron direktnega davka, imam ono po osemindvajset, da se ne prevzamejo, a za veliko gospodo, kamor prištevam vas, imam ono po štirideset. Toda to je fino, he!“

Cmaknil je z jeziko in se oblizal.

„Torej četrtinko tega,“ je naročil kancelist. „Kaj pa naj jem pri vas?“

„E, golažek že mora biti, čakajte, da pogledam! Pri nas je fin golažek, prav takšen, vsako nedeljo prav takšen kot ob volitvah, pa ne občinskih. Poizkusili bode, gospod kancelist.“

Obrnil se je ter izginil v veži. Tomaž Križaj pa je gledal za njim, majal z glavo ter se smejal:

„Ves svet ima za norca, takšenle človek!“ . . .

Kancelist se je zamislil in bobnal s prsti po mizi. Bil je mlad, komaj trideset let star človek, inteligentnega obraza, majhnih, živahnih oči, visokega, belega čela. Njegove roke so bile majhne, skoro ženske, z dolgimi, belimi, skoro prozornimi prsti. Tudi vobče je bil bolj šibkega stasa in njegove kretnje bolj ženske nego moške. Tomaž Križaj ni bil nikdar vojak, kakor so navadno prej skoro vsi kancelisti. Bil je izprva učitelj v majhnem gorskem selu ter je tam prebil in prestal vse ono dobro in slabo, kar mora prebiti in prestati vsak vaški učitelj. Po preteku enega leta je spoznal, da ta stan ni za njegovo šibko truplo, da se bo treba lotiti česa drugega. Ker je imel v mestu omoženo sestro, se je preselil k njej ter tam praktical eno leto pri sodišču. Napravil je potem potrebni izpit, čakal in čakal, da se kaj odpre, a tu je bil imenovan za kancelista v Brinju, kamor je bil prav sedaj na potu.

In sedaj, ko je sedel tukaj pod kostanji, so mu hipoma splule vse misli nazaj v polupreteklo dobo. Zasanjal se je in stožilo se mu je po onih časih, ko je še učiteljeval tam pod goro. Hipoma se mu je zazdelo, da je bilo tistikrat vse mnogo lepše, nego je sedaj, se mu je videlo, kakor bi bil zgrešil pravo pot in bi se nahajal sedaj sredi močvirja, kjer se vdira njegova noga in ne čuti pod seboj trdnih tal. Postalo mu je tesno pri srcu, da ni videl pomladi okoli sebe, pomladi, ki je nosila toliko upov in nad. Mrklo je zrló njegovo oko vso to krasoto, se ni moglo nikakor razveseliti v tem hipu.

Tedaj je pa zaslišal poleg sebe ženski glas :

„Dober dan, gospod! Kam naj položim?“

Privzdignil je glavo Tomaž Križaj in je zagledal pred seboj seboj dvoje velikih, črnih in globokih oči. In sam ni vedel, kaj se je zgodilo ž njim v tem hipu. Vtonilo je hipoma v teh očeh vse ono, kar mu je povzročalo še pravkar temo, kar mu je tesnilo srce. Prišlo je zavratno in nemudoma. Zaszvetilo se je čarobno in z nadnaravno svetlobo, zasijala je zopet pomlad okoli njega in zadehtelo je zopet po cvetju.

Iztegnil je nehote roke proti njej, ki je pravkar postavila na mizo jed in pijačo, ter jo je vjel za komolec.

„Kdo si, prikazen nebeška, kako ti je ime? Glej, že davno sem te videl v svojih sanjah, že davno sem hrepenel po tebi, a ni te moglo najti moje oko. Sedaj sem te pa nenadoma srečal in ozdravelo je moje srce, razveselila se je moja duša.“

Potegnil jo je rahlo bliže sebe.

A ona se je začudila in se je zasmejala, da so se pokazali kakor riž drobni in beli zobje in se je naredila jamica na licih. Zardela je do las ter se iztrgala.

„Ali mi nočeš povedati svojega imena? Res ne?“ je dejal vnovič in proseče.

Gledal ji je tako vdano in plaho v oči, da jih je morala povedati.

„Milena mi pravijo,“ je odgovorila tiho, komaj slišno. „Hči sem gostilničarjeva.“

„Milena, glej, stopi zopet nekoliko bliže! Prosim te! Povedati ti hočem nekaj. Glej, Milena, lepa si in razveselila si moje srce!“

Hotel jo je vnovič vjeti za roko, toda tačas se je zopet prikazal Polaj na vratih. Ali stopal je takoj za hišo in izginil za vogalom.

Milena pa je naglo odhajala v hišo, rahlo zibaje se v bokih in komaj in lahko dotikajoča se do tal . . .

Ko je čez nekoliko časa odhajal kancelist, je stopil še prej v kuhinjo.

„Ali mi daš roko v slovo, Milena?“ je dejal tiho in se ji je približal.

„Čemu naj Vam bo moja roka?“

A vendar mu je podala svojo drobno, toplo desnico.

Stisnil jo je, naglo pritegnil na svoja ustna ter poljubil konec nje rožnatih prstov.

„Oj, kako ste hudobni, gospod kancelist,“ je dejala vsa zmešana in mu odtegnila roko. „Čakajte, povem vaši, kakor hitro jo spoznam!“

Vjel jo je vnovič za roko in zopet poljubil. Nato se je pa naglo obrnil in odšel.

Stopila je na prag ter skrivaj zrla za njim, ko je stopal lahko in hitro navzdol po cesti.

Ozrl se je tudi on in jo je zagledal, zakaj bistro je bilo njegovo oko. In zamahnil je z roko proti njej.

Tedaj je pa zopet zardela in planila v hišo . . .

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

Dr. E. Volčič, Nekateri slovenski pravniški izrazi. Ponatis iz „Slovenskega Pravnika“ za leto 1910. V Ljubljani 1911. V. 8°. 19 str. Cena 40 h.

Pisatelj pravi, da hoče, ker je njegov javni poziv do kolegov pravnikov, naj povedo svoje mnenje o nekih njegovih premembah pravniških terminov, ostal brez odziva, — da hoče s tem spisom iznova poskusiti, da spravi to vprašanje v tok. Ker torej hoče na vsak način spraviti vprašanje v tok, vidimo, da mu je prav resno do tega, da bi slovenska pravna terminologija z brstnim razvojem dospela do neke stalnosti in temeljitosti. Če se morda s tem nekoliko vsaj požene razvojni tok v pravnoterminološki strugi, naj tudi nepravnik pove kako opombo.

Razloček med „obravnavna“ in „razprava“ je v postanku teh dveh izrazov brezdvomen, ali se ga pa tisti, ki med obema izrazoma izbirajo, tudi jasno zavedajo, ne vem, ker se mi namreč dozdeva, da vsporejajo oba izraza v tem zmislu, češ, da sta končujoč se oba na „-ava“ popolnoma enaki tvorbi, kar pa nista. V besedi „obravnavna“ je zadnji zlog sufiks, v besedi „razprava“ pa ne, ker spada „v“ k deblu „prav“ (richtig), od koder glagol „praviti“ t. j. devati na pravec (in die gerade Richtung bringen, dirigieren), — razprava torej nekaka vsestranska razjasnitev, po kateri ima priti vse v pravo luč, v pravi tir in red. Srbski izraz „rasprava“ ni morda podaljšanka iz „raspra“ t. j. spor, prepir, kakor je n. pr. goščava podaljšanka iz gošča, ali daljava iz dalja, ali puščava iz pušča i. t. d. Če je to, kar se postavi, da veljaj, za nas postava, in kar se objavi, da je vsem javno, objava, t. j. dejanje in njega način i v razvoju i v rezultatu, tedaj je tudi, kar se napravi, naprava, kar se popravi, poprava, kar se opravi, oprava, kar se pripravi, priprava. Potemtakem bi moralo biti tudi, kar se razpravi, razprava — i dejanje i njega produkt. Poglejmo si še drugo skupino. Od glagola ravnati imamo, kakor od pisati pisava (način pisanja), ali držati država t. j. način držanja in upravljanja i. t. d., na enak način tudi ravnava t. j. ravnanje ali način ravnanja — v razvoju. Pri sestavljenkah se mi pa zdi, da je zopet oboje mogoče (razvoj in rezultat). Kadar se kaj poravnava, je ta čin poravnava pa tudi način poravnavanja, če se kaj naravnava, je ta čin naravnava (die Richtigstellung) pa tudi način naravnavanja, potemtakem je tudi, če se kaj obravnava, ta čin obravnava pa tudi način obravnavanja. — Torej nič razločka? Nekaj menda vendar, če bi razvrstili oblike takole: razprava, razpraviti, razpravljati, pa obravnati, obravnava, obravnavati — toda v pojmoslovnem oziru se je razloček zabrisal in zagladil, ker sta si pojma „praviti“ in „raven“ zelo podobna, dasiravno jemlje prvi v poštef samo pravec v premi črti, a drugi vse pravce v ravni ploskvi ali ravnini. — Kazalo bi pa z ozirom na sosedne slovanske jezike pridružiti se pisateljevemu mnenju in dati prednost razpravi. Odločil bo pa usus. „Adoptieren“ mislim, da naj bi se ne individualiziralo niti s „posiniti“ (posinoviti?) niti s „pohčeriti“, dasiravno vsak vé, da njega ne moremo pohčeriti, a nje ne posiniti, — toda mi potrebujemo enotnega izraza za vse slučaje adopcije. Meni se vidi, da bi bilo prav v zmislu narodovega jezika, ki pravi „koga za svojega vzeti“, če bi rekli kar „zasvojiti“ ali „posvojiti“, kajti da bi n. pr. rekli namesto: „ker nista imela svojih otrok, sta vzela najdenko

za svojo" pa kar „sta najdenko posinila (posinovila)", to po mojem mnenju vendar ne gre, in sicer ne samo v poljudni govorici ne, ampak tudi kot strokovni izraz pravne terminologije ne, kajti tudi takozvani strokovni izrazi ne smejo tako samovoljno ignorirati naravnih razmer. Postanek izrazov, kakor je n. pr. posiniti, si pa moramo misliti takole: od samostalnikov „oče, sin, hči, brat, sestra" izvajamo glagole 4. vrste „očiti, siniti, hčeriti, bratiti, sestriti" t. j. za očeta, sina . . . i. t. d. klicati, smatrati, nazivati . . . Iz glagola „očiti" (za otca klicati) dobim participij praesentis passivi „očim" (za otca klicani, Stiefvater). Ti glagoli se pa dajo s predlogom „po" tudi pretvoriti v perfektivnike „poočiti, posiniti, pohčeriti, pobratiti, posestriti" t. j. za očeta, sina . . . i. t. d. vzeti, sprejeti . . . in iz teh dovršenih glagolov si mislim na enak način posubstantivljene trpne deležnike: poočim (Wahlvater), posestrima (Wahlschwester), pobratim (Wahlbruder), *posinim, *pohčerima (posinjenc ali posinovljenc in pohčerjenka). Isti razvoj si pa lahko mislim tudi pri glagolu „svojiti" (za svoje smatrati) in pri „zasvojiti" ali „posvojiti" (za svoje sprejeti), tedaj bi bili po adopciji sprejeti člani obitelji potemtakem *posvojimi ali posvojenci (fem. posvojima ali posvojenka). —

Auflösende Bedingung je samo razvezujoč pogoj v vsakem oziru, da se niti ne spotaknem ob razvezen = razvezljiv, kajti če se namenjena pravica ob sebi izgubi, kadar on nastopi, tedaj je prav on tisti, ki izgubo pravice provzroči, ne pa da bi morda kot nebitven privesek razvezo le spremljal.

Uporabna pogodba se mi zdi tista, ki se dá uporabiti; jaz bi takole po domače rekel „pogodba o uporabi" ali glede uporabe (izrabljanja). S slovniškega stališča dajemo prednost priposestovanju pred priposestovanjem (glej Pleteršnika II, 165 in 325.), blagoslavnejša je pa po haplogogiji (?) nastala oblika „priposestvati".

Če se komu „postopanje" z ozirom na lenuhe in postopače ne zdi dovolj prijeten izraz, bi mu s podobnim pomislekom opomnil, da se mi postopek zdi nekam majhen. Tudi ne morem iz postopka izvajati postopnika, če se ne povrnem na prvotni postop, in od tod preko pridevnika „postopen" (k postopu spadajoč) še le pridem do postopnika. Nekoliko slovnice (debloslovja) res ne škoduje. Oblike „hrvatsčina" in „srbsčina" (str. 9, vrsta 10) so pa tako težke, da res ne vem, kdo jih zna izgovoriti, pa če tudi dosledno pravi „hrvatski" kakor „bratski" in nikdar „hrvaški". Nekoliko se le uklonimo naravnemu razvoju glasoslovja. Inozemec bi bil lahko tudi vnanjec ali vnanjik. Pri nas nedomačinom pravijo, da so vnanji.

Če ugovoru in ugovarjanju (oziroma vgovoru in vgovarjanju) nasprotujemo s tem, češ da Hrvatom rabi ta izraz v pomenu dogovoriti ali pogoditi se, tedaj smemo prigovoru in prigovarjanju ravno tako nasprotovati, češ da pomenita Slovincu toliko kot govoriti na srce ali koga k čemu napotovati (ga za kaj pridobivati, ga k čemu nagovarjati), pa bi smeli tudi izrazu dogovoriti (pogoditi se) nasprotovati, češ da je dogovoriti = govor dokončati. Je pač več pomenov pri enem in istem izrazu mogočih, vprašamo le, kaj je večini Slovencev najbolj razumljivo, in pri tem tudi zapadnih ne smemo prezirljivo odmetavati. Res je sicer, da utegne vgovor nekoliko spominjati na Einrede, prigovarjati na zureden, toda vprašam: „kje pa je brez podobnosti?" in iz tega še ne sledi, da je morda izraz po preklicani nemščini napravljen. Ali so morda izrazi „ustaviti, upreti se, užugati" tudi po nemških vzorcih sestavljeni, da bi moral biti ugovor z ugovarjanjem popolnoma napačen? Res je sicer, da pomeni Hrvatom „ugovor" dogovorjeno pogodbo in da je že v staroslovenščini „ugovoriti" = pacisci (verabreden), toda ravno tako res je, da „prigovor" pomeni v staroslovenščini „hortatio" in „prigovarjati" hortari, kakor

v naši novi slovenščini — NB sicer brez dokazanega drugega pomena, ki je pa še vedno mogoč. Iz besede „**prigovor**“ same se pa tudi ne dá sklepati, da je to kako protivljenje ali protigovor (oblocutio, Einwendung, Gegenrede), ampak le pripomba, dostavek, pojasnilo je to, ki ni treba, da naj bi z njim prejšnjemu govoru ugovarjali in nasprotovali in ga popolnoma vničevali, ampak pustivši mu sicer veljavo, ga le kritiziramo in s pripombami skušamo drugače razsvetliti. — Meni se zdi, da se ugovarjanje obrača direktno proti trditvam, prigovarjanje pa le od strani kot nekak reflektor prikazuje trditve v drugačni luči. Kakor ima nemški „**einreden**“ dvojni pomen: „**persuadere**“ (na srce govoriti) in „**interpellare**“ (vmes govoriti, se komu v govor vmešati), tako tudi slovenski „**prigovarjati**“, — samo da v prvem slučaju prigovarjamo osebi, naj to ali ono stori ali opusti, v drugem pa njenim trditvam, češ, da niso do cela pravilne in resnične. Kakor vidimo pri „**prigovarjati**“ dve različni konstrukciji, tako jih najdemo tudi pri „**ugovarjati**“, to se pravi „**ugovorim**“ s kom kaj (pogodbo), domenim in pogodim se z njim o čem, t. j. z besedo ustanovim in utrdim (za trdno določim); tu je ugovor z besedo ali obljubo napravljeno določilo. Je pa ugovor tudi lahko jasno protizrecilo, z besedo povedano nasprotovanje proti komu oziroma proti njegovi trditvi, tedaj pa ne ugovarjam z njim, ampak njemu oziroma njegovim trditvam ugovarjam, to se pravi upiram in ustavljam se jim, ne pustim, da bi obveljale. Jaz bi torej svetoval, da pustimo vse ugovore proti ugovoru in da se držimo neizpodbitnega ugovora, kakor ga je zabeležil Pleteršnik (II, 713).

O živi jezik je čudovito plodovit in razvojevit in mora znati povedati tudi tisto, kar se šablonski okorelosti strokovnih terminologij neče prav prilagoditi, in vendar mu ni treba še uhajati na polje nezanesljivih kombinacij in napačnih po-tvorb. — Dovolj o posameznostih.

Gospod pisatelj se mnogo trudi za ustanovitev po nemškem besedilu zakonov proizvajane oziroma od besede do besede iz nemščine prevajane terminologije, češ, kakor da bi morala vsaki nemški besedi odgovarjati enaka slovenska, a vendar v končnem odstavku svojega sestavka prav primerno svari pred dobesednim prevajanjem, ki je čestokrat popolnoma proti duhu našega jezika napravljeno — torej v resnici ne slovenščina, ampak samo v naše besede zveržena tujščina. Za to opombo g. pisatelj zasluži najpravičnejšo pohvalo, vsem slovenskim pravnikom pa bodi ta opomba tudi v resen prevdarek, kakšne posledice mora i zanje i za slovenščino prej ali slej dobiti vsako mehanično presajanje včasih čudovito svedrasto nastrojene in nastružene tujščine. — „**Rem tene, verba sequentur**“ velja tudi tu, seveda: jezik pa je treba tudi v resnici znati, ne samo na vero in na videz. —

Verax. —

Janez Zabukovec, Slavina. Prispevek k zgodovini župnij ljubljanske škofije. V Ljubljani 1910. 8°. XII+333 str. — „Ljubljanski škofijski list“ prinaša v nedolženih obokih pod zaglavjem „Zgodovinski zbornik“ za prilogo monografije o krajskih župah (menda bi bil že čas, da bi dali slovo spaki „župnija“ in se oklenili starodavne slovenske „župe“). Za gorenjsko Besnico je prišla na vrsto notranjska Slavina, domovina Kalistrov in mecena Gorupa pl. Slavinijskega. Pisatelj, nekdanji kapelan v Slavini, je zbral vse, kar je mogel iz pisanih, tiskanih in ustnih virov doznati o preteklosti in sedanjosti slavinske župe, izkoristil je mnogostransko on-dotne matice segajoče v sredo 17. stoletja (začetek rojstveni knjigi leta 1631., po-ročni in mrliški leta 1650) in vplél zanimive krajevne pravljičice. Opisovaje župni razvoj nam je predstavil pisatelj Slavino, do leta 1831. podložno tržaški škofiji,

kakor mater nekaterim notranjskim župam, ki so se tekom stoletij odcepile od nje in osamosvojile. V svojem krilu neguje poleg župne cerkve 14 kuratnih cerkva, podružnic in kapel, ki so poleg 7 opuščenih svetišč v knjigi našle točen opis. Ena njih — trnjska — je bila do predkratkim posvečena sv. Eliji. Ko so na mestu stare sezidali v Trnju novo cerkev, se je na podnet tedanjega trnjskega kurata moral slavni gromovnik, češčen po vsej Jugoslaviji, umakniti s svojega starodavnega zavetniškega prestola. Tako se mu je pripetilo predlanskim tudi v Prečini poleg Novega mesta. Na obeh krajih — o Trnju izrecno poudarja pisatelj — je bilo ljudstvo zaradi teptanja častitih tradicij ogorčeno — dokaz, da imajo naši priprosti ljudje mnogokrat več zmisla za čuvanje starin, nego oblastva, ki iz neosnovanih vzrokov dopuščajo taka novotarstva. V dolgi vrsti duhovnikov omenjenih v knjigi nahajamo pisatelje: Leopolda Gorenjca, Jan. Podboja, Jan. Zabukovca, Jerneja Lenčka, Mateja Ravnikarja, Poženčana, Petra Bohinjca. Knjigo, ki je znamenit donesek posvetni zgodovini slovenskega naroda, dičijo lepe slike. I. V.

Carniola. Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko ... V Ljubljani. Nova vrsta. Let. I. (1910), zvez. 3—4. — Let. II. (1911), zvez. 1—2.

Zaključni dvojnatni zvezek prvega letnika prinaša razpravo Vik. Steske o slikarju Andreju Herkleinu, ki se je odlikoval posebno kot portretist. Prof. Jos. Wester je nabral iz oznanilne knjige, ki jo hrani arhiv Rudolfinia, nekaj prav zanimivih kulturnozgodovinskih paberkov iz let 1842—1849, kakor jih je zabeležil škocjanski župnik J. Zalokar svojim faranom v pouk, v njih dušni blagor in gospodarski napredek. — Iz Bleiweisove korespondence je objavil dr. Jos. Tomišček dopis grofa Ant. Auersperga iz l. 1860., v katerem je pojasnil svoj molk v državnem zboru, ko bi moral povzdigniti svoj glas za interese kranjskih Slovencev. — Avg. Žigon je izpopolnil ono zbirko Čopovih listov in osnutkov, ki jih je objavil v Zborniku Slov. Matice za l. 1903. — Iz ljubljanskega mestnega arhiva je objavil A. Aškerc ob stoletnici francoske okupacije izkaz o stanju ljudskega šolstva, ki ga je sestavil Jožef Walland. „Akt je sestavljen v francoskem jeziku in obsega učni načrt elementarnih šol, potem imenik učiteljskih moči s plačami vred ter seznam šolskih krajev v ljubljanskem okrožju.“ — Dr. G. Sajovic je sestavil bibliografski pregled prirodopisnih sestavkov v publikacijah kranjskega muzejskega društva do l. 1910. — Med bogato vsebino prve polovice drugega letnika Carniole bo čitatelj z veseljem pozdravil zanimivo študijo dr. Lokarja „Iz Bele Krajine“. Takih etnografskih razprav šteje naše slovstvo malo! — Za lokalno zgodovino je prispeval Fran Podkrajšek z opisom kužnega znamenja ob „Zeleni jami“. A. Aškerc je priobčil arhivski akt o kapitulaciji ljubljanske trdnjave pred Francozi l. 1809., dr. Fr. Bučar iz Zagreba pa „Račun o slovenskim artikulam od Trubara“. J. Hafner nadaljuje seznam kranjskih metuljev, prof. A. Paulin pa je napisal študijo o presličnicah na Kranjskem in sosednem Primorskem. — Oba obsežna snopiča prinašata bogata književna poročila iz strokovnega slovstva, razne manjše notice in običajne društvene vesti. Ta sumarični pregled vsebine nam svedoči o veselem, živahnem znanstvenem delovanju, ki se razvija od številke do številke. J. Š.

Maksim Gorkij, Drobne povesti. Poslovenil dr. Alojzij Gradnik. Tiskala „Goriška tiskarna“ A. Gabršček. V Gorici 1911. 8°. 251 str. Cena K 1'20.

Zbirka obsega deset krajših spisov Gorkega: Nekdaj v jeseni ..., Pesem o Sokolu, Makar Čudra, Boles, Jemeljan Piljaj, Zgodba z zaponkami, Starka Izergil, Izvod, Čelkaš in Moj sopotnik. Par imenovanih črtic smo čitali v celjskih listih v

prevodu Fed. Gradišnika. Ako je g. prevajatelj prezrl te prevode in one po starejših letnikih „Slov. Naroda“, n. pr. Boles (1903, št. 139, 141), Nekdaj v jeseni . . . (1903, št. 152, 153) itd. ter po raznih naših časnikih, bi si vsaj lahko prihranil prevajanje „Jemeljana Piljaja“, ker bi ga bil našel tudi kot ponatis v tretjem zvezku Knjižnice „Narodne založbe v Celju“ (1910) bolje prevedenega, kakor se je to posrečilo njemu samemu. In ta tretji zvezek obsega izključno prevode iz Gorkega! Ali ta lična knjiga ni našla pota iz Celja do knjigarja v Gorici in do g. Gradnika? Bilo bi žalostno, toda pri nas — mogoče . . .

J. Poljanec.

Novi Akordi. Zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo. Urejuje dr. Gojmir Krek. Založništvo L. Schwentnerja v Ljubljani. Let. X, 1911, št. 1. in 2

Z novim letom so Novi Akordi stopili v deseto leto svojega življenja. Svojo skromno obleko so zamenjali z novo, slavnostno in danes se lahko zlasti po zunanji obliki merijo z najboljšimi tujerodnimi glasbenimi listi. Inicijalke in ostali okraski, ki jih je narisal prof. Saša Šantel, so nad vse okusni in originalni. Po vsej pravici smo Slovenci lahko ponosni na to glasbeno revijo. Cudo je že, da je ta naš edini jugoslovanski glasbeni list doživel deseto leto; saj je znano, da se je že marsikateri slični poizkus prehitro ponesrečil. Največ krivde seveda nosi naše prehladno in premalomarno občinstvo, ki sicer glasbo ljubi, a je gmotno ne podpira. Celo pevski krogi, glasbeni veščaki in mnogi, ki bi zlahka utrpeli letno naročnino desetih kron, niso naročniki, ali če so, pa mnogokrat niso plačniki. Prepričan sem, da L. Schwentner, založnik N. A., več za list žrtvuje, kakor od njega dobi. Istotako zasluži naš neumorni urednik dr. Gojmir Krek občudovanje vsakogar, ki zasleduje razvoj lista. Odkar dodaja glasbeno-književno prilogo, se čudimo še bolj urednikovi čebelični pridnosti. Odstavki: Glasbena društva, Slovenski glasbeni svet, Naše skladbe, Izza tujih odrov, Odmevi koncertne dvorane, S knjižne mize in iz glasbene mape, Umetnikov življenje in stremljenje, Pêle-mêle, Listnica uredništva itd. pričajo, da mora g. urednik čitati malone vse liste, si neprestano notirati in izbirati. Ogromno delo je tu nakopičeno. Poleg tega mora skrbeti še za ostale članke, ki jih je pri nas težko dobiti; saj je le pičlo število onih, ki tudi s pisano besedo služijo naši slovenski glasbi. Izmed člankov prve številke naj omenim: Še enkrat Jenkov „Naprej“, ki je donesek k nalogam glasbene zgodovine, šaljiv Gerbičev Moj prvi javni „prima vista“ in „Narodna pesem na koncertnem odru“, o katerem sem hotel povedati, da preumetno in neumestno harmonizirana narodna pesem ne služi v njeno povzdigo in razširjanje. Naravno harmonizirane pa da so Žirovnikove, Bajukove (izdanje Gl. Matice), Devove zbirke itd. — Glasbenih prispevkov imam jaz četvero, Anton Lajovic „Zunaj na rahlo sapica piha“, za en glas in klavir, visoko unetniška, krasna skladba, Vasilij Mirk, „Katica“, moški kvartet v narodnem tonu se srečno gibajoč; Fran Gerbič, „Mazurka“, prikupljiv koncertni plesni komad in Jos. Pavčičev mešani zbor „Kaj ve misli?“, ki je zlasti dinamično težko izvedljiv in zahteva inteligentnih pevcov. Žal, da vsled tesnega prostora ni mogoče skladab podrobneje oceniti, sicer pa je storil to g. urednik sam v „Listku“ in zelo prijazno tudi drugi leposlovni listi.

Druga številka prinaša v književni prilogi zanimiv članek glasbenega učitelja Hinka Družoviča o „Muzikalno-pedagoških društvih“; dalje čitamo poročila o koncertih iz Ljubljane in Trsta. Ni pa takih poročil tudi iz drugih krajev. Iz teh prispevkov bi bilo mogoče sklepati na glasbeno gibanje pevskih društev, zajemati iz njih razne statistične podatke itd. Uredništvo išče stalnih poročevalcev za glasbene prireditve celo proti honorarju. V listu pogrešam tudi inseratov, ki se tikajo glasbe. Ali nimajo pevska društva nikakih potreb? Ne po muzikalijah, ne po pevcih, ne po pevovodjih? — Med muzikalnimi in književnimi novostmi so ocenjeni M. Bajukovi „Odmevi naših gor“, J. Lebanova, „Zbirka cerkvenih pesmi“, P. Angelika Hribarja „Adventne in božične pesmi“, „Osem samospevov s spremljanjem klavirja“ (izdala „Glasbena Matica“) in Fr. Koruna „Vijolinska šola“. Večina ocen je iz večšega in temeljitega peresa urednikovega. Odstavek „Gledišče“ ima velezanimivo poročilo E. Krajanskega v zadnjem času tolikokrat imenovane opere *Ogenj*, ki jo je napisal Benito pl. Bersa. To je edina resna in strokovna ocena opere, kar sem jih čital v slov. listih. — V ostalih oddelkih je mnogo, mnogo glasbenih črtic, podatkov, beležk itd., ki bodo raziskovalcem zlasti slovanskega glasbenega življenja izvrstno služili. Kritike pa opozarjam na notici „Za predpust nekaj cvetja iz vrta naše kritike“ in „Kako me oropajo naši kritiki“!

Glasbeni prispevki so sledeči: Dr. Gojmir K r e k: „Po ljubih potih“ za klavir in istega skladatelja samospev „Šum vira in zefira“. Dočim mi prva manj ugaja, pa mi samospev tembolj. Po ljubih potih hodi K r e k, ki pa njemu niso lahko pristopna, ker je njegova domena absolutno umetna, moderna glasba. Ne rečem, da narodna glasba ne sme biti umetna, a narodna mora biti navzlic najvišji umetnosti in jaz bi mislil, da se da ustvariti tudi brez uporabe motivov narodnih pesmi. Sicer so ti v tem slučaju za površnega igralca skrit zlat, ker jih je skladatelj odel v zanimivo harmoniko in dokaj figuriran stavek. Skladba je gladko pisana, zlasti drugi del je originalen, stopnuje iz *ppp* v *fff* in se neopazeno preljuje v prvi stavek, potegnivši za seboj šestnajstinsko figuro srednjega stavka. Z mično arpedžirano spremljanim motivom „trudne, zaspane“ ljubice konča hvaležna, a dovolj težka skladba. „Šum vira in zefira . . .“ pa je samospev visoke umetniške vrednosti. Navzlic temu, da se v klavirskem partu skupina not za skupino dosledno podobno ponavlja, oponašajoč „šum vira in zefira“, ve skladatelj z arpedžiranimi harmonijami v levi roki skladbi dati čimdalje bolj bujen in prelesten izraz, ki nosi moderno deklamiran in v najdrznejše višine peljan samospev. Da bi ta silno učinkovita skladba le našla sebi vrednega pevca! K r e k o v najljubši pesnik je K e t t e. Med njima bi raziskovalci našli mnogo sorodnih vezi. Skromen je P a v č i č v svojem kratkem samospevu „Pesem“. Ne prav lahko bo sicer najti v vseh legah dobrega glasu v obsegu, ki ga zahteva Pavčič. Pesem sama pa je lahka, ljubka skladba, ki pridobi takoj pevca in poslušalca. Motiv žgoleče ptice je prav srečen in se zelo melodično gibajočega glasu tesno oprijemlje. Četudi je, kakor rečeno, stvarica skromna, vendar pa je vsled umetniške vsebine ne smeta ne pevec ne spremljevalec bagatelizirati. Menj srečen je dr. Anton Schwab z mešanim zborom „Deklece podaj mi roko“. Napisal je že kaj zanimivejšega in umetnejšega, kakor je ta kratek in priprost zborček, ki se ogiblje nečablonskih, harmoničnih, melodičnih in drugačnih posebnosti. Konec pa je izredno pristrčen. Skladbica bo našim mešanim zborom kaj dobro služila ter dosegla zaželjen uspeh. — Moj „Vasovalec“ je fantovski zbor, ali čveterospev, ki se mora peti razgretih lic in razposajenega srca. Le „filistrov“ ne blizu! — Omeniti je še končno L. Zepičev moški zbor „Je pa davi . . .“, enakomerna, ponižna skladbica narodnega značaja.

E. Adamič.

Razni zapiski.

† **Dr. Ivan Geršak.** V Ormožu je umrl 24. februarja v 73. letu svoje starosti notar dr. I. Geršak, ki si je svoječasno pridobil mnogo zaslug za narodno in gospodarsko probujo Slovencev ormoškega okraja. Ko je bil odvetniški kandidat v Ptuj, se je l. 1871. potegoval za docenturo na graškem vseučilišču, kjer bi bil predaval civilnopravni red, menično in trgovsko pravo. To slovensko docenturo je onemogočil državni zbor in dr. Geršak je dobil istega leta notarijat v Ormožu, kjer je ustanovil posojilnico, politično društvo „Sloga“, Vinorejsko društvo in Kletarsko društvo. V mlajših letih je bil tudi delaven na slovstvenem polju. V Gradcu je izdal „Čitavnico. Podučivni listi za slovenski narod“ (1865), ki je bila prva naša znanstvena revija; sodeloval je pri Matičnem „Slovenskem Štajerju“, pisal je strokovne in politične članke posebno v štajerskih listih. Ob petindvajsetletnici Ormoške posojilnice in tridesetletnici svojega notarijata je izdal „Ormoške spomine“ (1902), v katerih nam opisuje uspehe in neuspehe svojega delovanja. Š.

K potopisu češkega pesnika Máche (gl. „Lj. Zvon“ 1911 str. 164). Dne 31. avgusta sta „šla počasi“ potnika Mácha in Strobach po Črnem grabnu. Srečavali so ju „ljudje z božje poti“, pravzaprav ljudje gredoči na božjo pot na Limbarsko goro k Sv. Valentinu, kjer je vsako leto na sv. Tilna dan t. j. dne 1. septembra shod. Potem so beležke: „Brali. Vrata na meji („Brána na pomezí“, kakšna? . . .) Substrarunt animos. Immortalis memoria.“ Kakšna vrata? je vprašal g. dr. Vinko Zupan, poročevalec o tem zanimivem potopisu. To so bila slavoločna vrata — ljudje so jim rekali „tramport“ (spakedranka iz nemške besede „Triumphforte“); postavili so jih kranjski deželni stanovi Pod zidom poleg Trojan blizu doma posestnika Kralja leta 1728. z napisi v latinskem jeziku, ki sta jih „brala“ potnika. Zgrajena so bila iz rezanega vrhnjškega kamena. Tedaj se je dne 22. septembra skozi nje vračal iz Ljubljane od dedne poklonitve cesar Karol IV. Tu ob meji so se za slovo še enkrat poklonili („substrarunt animos“) kranjski velikaši svojemu vladarju. Slavolok je kakor „immortalis memoria“ te poklonitve prebil poldrugo stotino let. Popravljen je bil „tramport“ leta 1844., ko je cesar Ferdinand preko Trojan potoval v Ljubljano. Zob časa se je zasajal vanj čezdalje bolj. Leta 1856. je prof. Valentin Konšek zaman opozarjal v tedanjem zgodovinskem društvu, da se slavoločna zgradba ruši in da bi bilo treba kaj ukreniti za njeno ohranitev. Ker se je bilo bati nesreče, je ukazala vlada, da naj se podere. Za odstranitev „tramporta“ je bila izklicna cena 200 gld., a na dražbi so jo znižali na 56 gld., kolikor je ponudil za to delo Kralj Izpod zida. Bilo je to leta 1877. Ko je podpisani služboval v tem kraju, so se nahajali ob Kraljevi hiši še nekateri kosi plošč z napisi — zadnji ostanki nekdanje „bráne na pomezí“. I. Vrhovnik.

Štiridesetletnica Ottovega založništva v Pragi. — Češki založnik Jan Otto je danes predsednik Živnostenske banke, odlikovan je z zaslužnim križcem, ima odlična mesta v raznih čeških kulturnih in gospodarskih društvih — in k vsem tem častem ga je dvignilo njegovo založništvo, ki obhaja letos svojo štiridesetletnico. Danes je Ottovo založništvo največji književni zavod na Češkem, ki ima filijalke po mnogih čeških mestih in tudi na Dunaju.

Pred par leti so Čehi obhajali stoletnico svojega Krameriusa, prvega češkega knjigarja nove dobe, sovrstnika našega Vodnika.

Domača knjiga je bila cenjena, ko se je zopet prikazala; toda pozneje je manjkalo podjetnih založnikov. Ob času narodnega probujenja so morali pisatelji pogosto pri nemških založnikih iskati pomoči, prav tako kakor pri nas. Šele v petdesetih letih si je opomogel v Kraljevem Gradcu J. H. Pospišil do večjega založništva in je izdajal dela narodnih pisateljev. Imel je filijalko tudi v Pragi. Razmere so se v šestdesetih letih mnogo izboljšale in Pospišilovo filijalko je razširil J. L. Kober, ki je mogel izdati celo Riegerjev Naučni slovník. L. 1871. dne 1. marca je prevzel podjetje J. Otto, ki je postal Pospišilov zet. Po večletni praksi v raznih knjigarnah je videl, da je treba združiti moči in organizirati češki književni trg. Prišel je o pravem času, kajti ravnokar je nastopila plodovita generacija, ki je potrebovala podjetnega založnika.

Otto je takoj razvil vso svojo agilnost in se je ravnal po pravilu, da je treba knjig in revij za narod. Začel je izdajati „Osvěta lidu“ (Prosveta ljudstva), „Laciná knihovna“ (Poceni knjižnica), „Slovanský Kalendář“, „Paleček“ (šaljiv list). V treh letih je založništvo tako narastlo, da se je moralo preseliti (1874), deset let pozneje (1883) je imelo že 150 oseb zaposlenih in se je moralo zopet preseliti in sicer v svoje dosedanje prostore na Karlovem trgu. Vsi češki pisatelji so našli pri Ottu svojega založnika in podpornika. Leta 1899. je „Grafická družba Unie“ prevzela tiskarno, Otto pa si je pridržal le založništvo. V založništvu je zaposlenih čez sto oseb. — Težko je popisati delo, ki ga je izvršilo to založništvo v 40 letih; omenimo le nekaj važnejših del, zbirk in listov. „Laciná knihovna narodní“ (235 zvezkov), „Salonní biblioteka“ (120 zvezkov), „Ženska biblioteka“, „Ruská knihovna“ (55 zv.), „Anglická knihovna“ (38 zv.), „Knihovna Besed lidu“ (120 zv.), „Knihovna Lumira“ (15 zv.), posebno važna pa je „Světová knihovna“ (871 zv. v zmyslu Reclam Bibl.). V teh zbirkah je pravi zaklad domače in tuje literature. Poleg tega je izdal Otto zbrane spise: Vrchlickega (doslej 64 zvezkov), Jiraska (36 zv.), Sládka (30 zv.), Karoline Svetle (30 zv.), Arbasa (29 zv.), A. Heyduka (50 zv.), J. Heritesa (7 zv.), Dr. J. Wintra (Mistr Campanus), Gabr. Preissove (celo delo bo obsegalo 20 zv.), Izmed listov omenimo: Zlatá Praha, Lumir, Světovor in Besedy lidu. Češki potovalci Vraz, Kořenovský in dr. so našli tu založništvo za svoja obširna dela. Poleg tega je skrbel Otto za izdajo krasnih del in albumov: Maroldov album, Brožíkov album in nešteto reprodukcij čeških del. Važno delo je „Čechy“, popis češke zemlje, v štirih velikih zvezkih. Pri Ottu so izšla tudi znanstvena dela: Tomek, Durdik, Heyrovský, Jireček, Kaizl, Fiedler itd. Krasna „zbirka predavanj in razprav“, namenjena popularizaciji vede, je dosegla že 50 zvezkov. Izšli so tudi razni učni pomočki, slovnice in slovarji raznih jezikov, tudi slovenski. Zdaj izhaja pri Ottu osem listov tednikov, izšlo je čez 3000 knjig. Vrhunec pa je dosegel Ottov zavod s svojim slovníkom, ki obsega 28 debelih zvezkov. „Ottův slovník naučný“ je prava češka enciklopedija, ki presega po svoji temeljitosti skoraj vse konverzarijske leksike. Vsi češki učenjaki so sodelovali, 25 let dela je zahteval ta slovník in lansko leto je bil dokončan. In zopet je razumela češka javnost svojo dolžnost. V vsaki boljši družini najde ta „Slovník“.

Knjiga je nositeljica kulture in izdaja jo založništvo. Zato je založništvo kulturni faktor prve vrste, ki posreduje med publiko in pisatelji. Ottov zavod se je zavedal svoje naloge, zavedalo se je tega tudi občinstvo — in v tem leži uspeh. Spominjamo se tega jubileja, ker ima mnogo poučnega tudi za nas.

Dr. I. Lah.